

VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOLOGIJOS FAKULTETAS

KOTRYNA STANKEVIČIŪTĖ
KLASIKINIŲ STUDIJŲ PROGRAMA

Apokaliptinės literatūros provaizdžiai Sibilių orakulų III knygoje
Magistro darbas

Darbo vadovė doc. dr. Ona Dilytė-Čiurinskienė

Vilnius

2026

ANOTACIJA

Kotryna Stankevičiūtė, *Apokaliptinės literatūros provaizdžiai Sibilių orakulų III knygoje*. Magistro darbas, vadovė doc. dr. Ona Dilytė-Čiurinskienė, Vilniaus universitetas, Filologijos fakultetas, 2026, 45 p.

Raktažodžiai: Sibilių Orakulai, apokaliptinė literatūra, Beliaras, Antikristas, Roma, Pelynas, The Sibylline Oracles, apocalyptic literature, Beliar, Antichrist, Rome, Wormwood

Šiuo darbu siekiama atskleisti, kokie apokaliptinės literatūros provaizdžiai atsiskleidžia Sibilių Orakulų III knygoje. Sib. Or. III figūruoja judėjiškas eschatologinio priešo motyvas, daręs įtaką krikščioniško Antikristo mito formavimuisi. Sib. Or. III taip pat yra politinis tekstas, kuriame Romai grasinama pražūtimi. Sib. Or. III yra tylios kultūrinės rezistencijos tekstas, įkūnijantis judėjų bendruomenės nepasitenkinimą svetimtaučių priespauda.

Turinys

Įvadas	4
Darbo objektas ir aktualumas	4
Darbo tikslas ir uždaviniai.....	4
Metodai	5
Šaltiniai ir mokslinė literatūra	5
Darbo struktūra.....	6
1. Sibilių korpusas ir Sibilių Orakulų III knyga	7
1.1 Sibilių korpuso orakulų rinkinys	7
1.2 Trečioji Sibilių korpuso knyga	9
2. Apokaliptinės literatūros provaizdžiai Sibilių Orakulų III knygoje	12
2.1 Beliaro figūra – Antikristo provaizdis	12
2.1.1 Beliaro kilmė	13
2.1.2 Nero Redivivus?	15
2.1.3 Beliaras – ne Neronas.....	18
2.1.4 Beliaras – Antikristo provaizdis	21
2.2 Romos sunaikinimas	24
2.2.1 Priešiškumo Romai Sib. Or. III klausimas.....	26
2.2.2 Epizodo adresato ir paskirties klausimas.....	27
2.2.3 Antiromėniška polemika	29
2.2.4 Romos sunaikinimas apokaliptinėje literatūroje	30
2.3. Pranašiška Žvaigždė	34
Išvados	38
Literatūros sąrašas	39
Literatūra	39
Šaltiniai	43
Santrauka	44
Summary	45

Ivadas

Ne visi per ilgą istoriją parašyti kūriniai sulaukia pakankamo tyrėjų dėmesio, nors atskleidžia to meto visuomenės pasaulėžiūrą ir suvokimą. Vienas tokių – Sibilių Orakulai, kurių tik dalis yra plačiai išnagrinėti.⁰

Darbo objektas ir aktualumas

Šio darbo objektas yra apokaliptinės literatūros¹ provaizdžiai Sibilių korpuso III knygoje.

Sibilių korpusas primena apokaliptinės literatūros žanrą savo siužetais, tačiau nėra laikytinas jo egzemplioriumi. Visgi Sibilių Orakuluose (toliau darbe – Sib. Or.) esama vaizdinių, traktuotinių kaip krikščioniškos ir judėjiškos apokaliptinės literatūros provaizdžiai. Sib. Or. III knyga pasirinkta, nes tai yra seniausias korpuso tekstas, ir todėl jame išskylančios vaizdiniai yra giliausiai nusidriekusios vaizdinių, laikytinių apokaliptinės literatūros provaizdžiais, šaknys. Be to, Sib. Or. III ilgai buvo ignoruojama tyrėjų, palyginti su kitais judėjiškais teksta, kaip kad Enocho korpusas. A. Yoshiko Reed, pasitelkdama feministinę prieigą, svarsto, ar tai galėjo nulemti faktas, jog žinią perduodantis personažas Sib. Or. yra moteris (Reed, 2018, 6). Sib. Or. įneša moterų balsą į „senovės judėjų vaizduotę“, kurioje dominuoja ne tik vyriškos lyties žmonės, bet ir antgamtiškos būtybės (Reed, 2018, 27).

Sib. Or. III anksčiau nebuvo nagrinėtas santykių su apokaliptine literatūra, ir dėl šios priežasties šio tyrimo prieiga yra nauja.

Darbo tikslas ir uždaviniai

Darbo pagrindinis tikslas – įrodyti keliamą tezę, kad kai kurie Sib. Or. III vaizdiniai traktuotini kaip apokaliptinės literatūros provaizdžiai. Taip pat siekiama įvertinti, kurios detalės šiame tekste kyla iš įvairių tautų mitologijų. Analizės metu bus siekiama nustatyti, ar Sib. Or. III galima laikyti politinės rezistencijos tekstu. Lyginant Sib. Or. III ištraukas su apokaliptinės literatūros epizodais, bus siekiama įrodyti, jog Sib. Or. darė įtaką darė žanro autoriams, ir todėl nepelnytai lieka tyrimų paribiuose.

Siekiant šių tikslų, darbe keliami tokie uždaviniai:

¹ Naratyvinę struktūrą turinčios literatūros žanras, kuriam priskiriamų kūrinių siužetas pagrįstas apreiškimu, žmogui perduodamu pagalba tarpininkaujančios nežemiškos būtybės, atskleidžiančios slėpinį apie realybę – tuo pat metu ir laikišką, nes numatomas eschatologinis išsigelbėjimas, ir kosminę, nes vaizduojamas antgamtinis pasaulis (Collins, 2016, 5).

1. Aptarti ir išanalizuoti Sib. Or. III epizodus, kurie galėjo daryti įtaką apokaliptinės literatūros autoriams.

2. Palyginti Sib. Or. III ištraukas su vaizdiniais iš apokaliptinės literatūros. Lyginimui daugiausia bus naudojama Apreiškimo Jonui knyga – ko gero, garsiausias apokaliptinio žanro tekstas.

Metodai

Nagrinėjant konkrečias Sib. Or. III ištraukas, bus pasitelkiamas atidžiojo skaitymo ir aprašomasis metodas, siekiant apibūdinti juose pasirodančius vaizdinius. Darbe taip pat naudojamas lyginamasis metodas – apokaliptinėje literatūroje ieškoma analogų Sib. Or. III epizodams, gilinamasi į jų panašumus ir skirtumus. Analizuojant Sib. Or. III įtaką apokaliptinės literatūros epizodams, ir antikinės kultūros įtaką judėjiškam tekstui, bus taikomas analizės ir sintezės metodas.

Šaltiniai ir mokslinė literatūra

Pagrindinis darbe pasitelkiamas šaltinis yra Sib. Or. III tekstas senovės graikų kalba ir jo angliškas vertimas. Graikiškas tekstas naudotas iš Diogeno (Diogenes) bazės. Tekstas anglų kalba naudojamas iš H. N. Bate III – V Sibilių korpuso knygų vertimo (New York: The Macmillan Company, 1918). Darbe taip pat naudojami Apreiškimo Jonui knygos epizodai graikų ir lietuvių kalbomis. Pasitelktas Česlovo Kavaliausko vertimas (Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2006), o graikiškas tekstas imtas iš Nestle–Aland leidimo.

Darbo pirmoje dalyje naudotasi G. C. Jenks knyga *The Origins and Early Development of the Antichrist Myth*, kuri leido gerai pažinti Beliario figūrą. Susipažinti su Nero Redivivus legenda, ir analizuoti, ar ji pasirodo Sib. Or. III padėjo H.–J. Klauck 2001 m. straipsnis *Do They Never Come Back? Nero Redivivus and the Apocalypse of John*, ir taip pat M. D. Usher straipsnis *Teste Galba cum Sibylla: Oracles, Octavia, and the East*. Tuo tarpu priešingą perspektyvą iliustruoti padėjo J. W. van Henten *Nero Redivivus demolished: the coherence of the Nero traditions in the Sibylline Oracles*. Lyginant Antikristo figūrą su jos provaizdžiu buvo pasitelkta P. C. Almond knyga *The Antichrist: A New Biography; The Origins of the Antichrist Tradition*.

Darbo antroje dalyje daugiausia remtasi E. S. Gruen *The Future of Rome: Roman, Greek, Jewish, and Christian Visions*, ir Helen Van Noorden *Anti – Roman Sibyl(s)*, nagrinėjant Sib. Or. III pasireiškiantį priešišumą Romai, ir antiromėnišką polemiką. Taip pat pasitelkta Timothy A. Gabrielson *A Pagan Prophetess of the Jewish God: Religious Identity and Hellenization in the Third Sibyl* bei P. De Villiers *Acta Patristica et Byzantina; Oracles and prophecies in the Graeco–Roman world and the Book of Revelation in the New Testament*. Susipažįstant su Sib. Or. III bendrąja prasme

buvo naudinga M. Piotrkowski knygos skyrius *The third book of the sibylline oracles – an oniad book of prophecy?*. Tuo tarpu iliustruoti antiromėniškus vaizdinius Apreiškimo knygoje padėjo J. Diehl „Babylon“: *Then, Now and „Not Yet“: Anti-Roman Rhetoric in the Book of Revelation*.

Trečioje darbo dalyje susidurta su dideliu mokslinės literatūros trūkumu. M. Labahn ir O. Lehtipuu *Imagery in the Book of Revelation* supažindino su kometų reikšme romėnų pasaulyje. S. McBay *From Kings to Monsters: Jewish Perspectives on the Hellenistic and Roman Empires in Sibylline Oracles 3 and 5* padėjo interpretuojant Sib. Or. ištraukas. P. S. Perry „Do not harm the trees!“ *Ecology, Empire, and Translation in the Book of Revelation* supažindino su ekologiniu Apreiškimo knygos kontekstu. Taip pat naudotasi C. Lord disertacija *An investigation into the use of ‘star’ language in the Book of Revelation*, ir J. Paulien ir M. I. Berrien Springs *Interpreting the Seven Trumpets*.

Darbo struktūra

Šį darbą sudaro įvadas ir dvi pagrindinės dalys. Tiriamojoje dalyje pristatomi Sibilių Orakulai, jų III knyga ir jų tyrimai. Empirinę dalį sudaro trys skyriai, kuriuose nagrinėjami apokaliptinės literatūros provaizdžiai Sib. Or. III: Eschatologinis priešas (Antikristas), Romos sunaikinimas ir Pelynas. Darbas baigiamas išvadomis, pabaigoje pateikiamas mokslinės literatūros ir šaltinių sąrašas ir santraukos lietuvių ir anglų kalbomis.

1. Sibilių korpusas ir Sibilių Orakulų III knyga

Politinių neramumų laikotarpiais, engiamas bendruomenės dėl nepriklausomybės netekties ištinka stipri susvetimėjimo patirtis, lydima nesaugumo ir nerimo jausmo. Reikšminga psichologine atrama tokiais atvejais tampa išsivadavimo ateityje viltis. Šios vilties išreiškimo įrankiais dažnai tapdavo orakulai ir pranašystės. Daug tokių orakulų sukurta Egipte, Mažonojoje Azijoje, ir Artimuosiuose Rytuose (de Villiers, 1997, 87). Orakulai taip pat suteikia prasmę didelio masto tragedijoms, vaizduodami jas kaip kosminio plano dalį.

1.1 Sibilių korpuso orakulų rinkinys

Sibilių korpusas – tai graikiškais hegzametrais sueilietų orakulų rinkinys, kuriame informacija perduodama iš Sibilės personažo perspektyvos. Iki šių dienų išlikę Sibilių Orakulai (toliau – Sib. Or.) susiformavo per apytikriai 700 metų laikotarpį (nuo IV a. pr. Kr., iki IV–V a.)², ir dėl to tekstuose atsispindi įvairios politinės ir religinės pažiūros bei kultūrinės tendencijos. Sib. Or. persipina antikiniai pagoniški, judėjiški ir krikščioniški siužetai. Sibilių Orakulų pirmtakėmis galima laikyti nuo V a. pr. Kr. Romoje egzistavusią, Sibilių knygomis (*Libri Sibyllini*) vadintų žynių knygų kolekciją, su kurių žyniais kartais konsultuotasi įvairiais klausimais (Collins, 2012, 186). Šie žyniai dažniausiai paskirdavo ritualus, skirtus išspręsti kilusią problemą. Dionisijas Halikarnasietis ir Aulas Gelijus mini istoriją apie senutę, pardavusią pranašiškas knygas Romos karaliui Tarkvinijui (Stewart Lester, 2020, 3). Deja, knygos II a. pr. Kr. prarastos gaisre, ir iki šių dienų išliko tik keletas jų nuorašų fragmentų.

Antikos pasaulyje, orakulai ir pranašystės buvo pagrindinė žmonių ir dievų bendravimo forma, funkcionavusi ne tik specifinių religinių grupių veiklos sferoje, bet ir vaidinusi reikšmingą vaidmenį kasdieniame visuomenės gyvenime. Anot P. De Villiers, pranašysčių populiarumas atspindi Antikos visuomenės troškimą daugiau sužinoti apie ateities įvykius (de Villiers, 1997, 79). Ateitis suvokta kaip miglota ir kupina pavojaus, todėl žmonėms kėlė nesaugumo jausmą. Dažniausiai žmonės į dievus kreipėsi tradicinių ritualų pagalba, šventomis laikytose vietose, išsibarsčiusiose po to meto žmonėms pažįstamą pasaulį. Kai kurios šių vietų, kaip kad Delfai, buvo žinomos visame Antikos pasaulyje, kur ateitį pranašavo Apolono šventikės. Orakulų³ reikšmę demonstruoja Platonas, Faidre šventikus apibūdinęs kaip atnešusius daug naudos Graikijai (Plat., *Faidras*, 244). Romoje orakulai turėjo ne mažesnę reikšmę.

² Visgi vėlesnių papildymų pasitaikydavo dar ir Viduramžiais.

³ Orakulas (asmuo) – šventikas, aiškiaregys, pranašas ar atstovas, tiesiogiai bendraujantis su jėga, iš kurios ateina informacija.

Apimta ekstazės ir kalbanti mįslėmis, Sibilė, drauge su Apolono įkvėpta Delfų Pitija, buvo viena dviejų įtakingiausių Antikos pasaulio pranašių. Anksčiausias rašytinis Sibilės vardo paminėjimas priskiriamas Herakleitui, taip apibūdinančiam pranašę „šėlstančiom lūpom nejuokingus, nepateptus aliejais [dalykus] bylodama balsu pasiekia už tūkstančio metų dievo dėka“ (Her. 68)⁴. Sibilės personažas Antikos pasaulyje buvo pusiau mitinė, pusiau istorinė figūra. Niekas nežinojo originalaus jos identiteto ar kilmės, o kultūroje ji atstovavo šventikų luomui nepriklausančių pranašų grupei.

Vaizduota sena, dėl pusdieviško kraujo išgyvenusi virš tūkstančio metų (Schürer, 1986, 619), Sibilė funkcionavo kaip dieviškos išminties perdavėja. Apie Sibilės figūrą pagarbiai kalba tokios iškilios asmenybės, kaip Platonas; net Aristofanas, ne kartą minintis Sibilę savo komedijose, nedrįsta apie pranašę rašyti be šios tokios rimties (Lanchester, 1913, 369). Slenkant amžiams, dažniausiai Mažojoje Azijoje, iškilo daug Sibilės pasivadinusių asmenybių, paprastai veikiančių pagal Pitijos pavyzdį. Ne viena Sibilė sietina ir su įvairiomis Italijos vietovėmis, tokiomis kaip Kumai, Tiburas bei Luperkalis (Stoneman, 2012, 192). Miestai, asocijuojami su pranaše, didžiavosi laikydami save jos namais.

Kadangi, kaip buvo minėta anksčiau, originalios Sibilių knygos buvo prarastos gaisro metu, naujųjų laikų tyrėjams pažįstamas Sib. Or. kompleksas mažai susijęs su keletu išlikusių savo pirmtakų fragmentų. Šie tekstai – tai redakcijos, „suklijuotos“ ant pagoniškų pranašysčių karkasų, judėjų ir krikščionių naudotos savo pažiūroms bei propagandai skleisti. H. Van Noorden (2017) pabrėžia Sib. Or. galimai esant seniausią išlikusią Antikos pagoniškų, judėjiškų ir krikščioniškų tradicijų sintezę (Van Noorden, 2017, 104). T. J. Kraus apibūdina Sibilių korpusą kaip vertingą šaltinį klasikinės mitologijos, ankstyvų judaizmo ir krikščionybės pasaulėžiūrų, bei šių trijų reiškinių sąveikos pažinimo šaltinį (Kraus, 2010, 179). Pagoniška figūra perimama į judėjų ir krikščionių rankas, graikų ir romėnų autoritetą pritaikant judėjų ir krikščionių tikslams. Sib. Or. buvo vienas iš šaltinių, kuriais krikščionys naudojosi siekdami pritaikyti graikų intelektualinę kultūrą besiformuojančiai krikščionių kultūrai. Sib. Or. pasižymi tendencija perimti jau kultūroje gyvuojančias istorijas, ir taip prisideda prie jų plėtojimo (Van Noorden, 2023, 200). Sibilių knygoms (*Libri Sibyllini*) sudegus gaisre, Senato įsakymu kolekcija turėjo būti atkurta iš rytuose, Sibilių veiklos centruose sutelktos medžiagos. Pakaitalai buvo daugiausia surinkti iš privačių kolekcijų, todėl judėjiškoms apokalipsėms ir pranašystėms susidarė palankios sąlygos patekti į Romos akiratį (Usher, 2013, 26).

T. A. Gabrielson helenizmo ir judaizmo sandūrą vadina vienu ryškiausias pasekmes turėjusių įvykių istorijoje (Gabrielson, 2015, 213). Ši sandūra tapo viena reikšmingiausių Vakarų kultūros pamato dalių, bei pagimdė modernias judaizmo ir krikščionybės formas. Anot autoriaus, didelė dalis

⁴ Cituojamas Manto Adomėno vertimas, Herakleitas, 1995, 61.

šių dienų realijų Vakarų pasaulyje, nuo politinių problemų iki kultūros normų, kyla iš tuo pat metu harmoningos ir nedarnios Antikos (graikų – romėnų) kultūros ir judėjų – krikščionių identitetų sąjungos (Gabrielson, 2015, 214), kurią įkūnija Sibilių korpusas. Krikščionių autoriai Sibilių korpusu naudojosi kaip evangelijų tiesos įrodymu. Sib. Or. citavo Atenagoras Atėnietis, Klemensas Aleksandrietis ir Teofilas Antiochietis, o tokie autoriai, kaip Augustinas ir Laktancijus įvardijo tekstus kaip priklausančius krikščioniškai teologijai (Kraus, 2010, 181).

Sibilių korpuso kaip samplaikos formavimasis lėmė, jog šaltiniai iš esmės yra neatskiriami vienas nuo kito, o pirminių orakulų originalią formą atkurti praktiškai neįmanoma (Kraus, 2010, 180). Dėl Sib. Or. raidos ir sąmoningo plėtimo įvairios temos buvo paliečiamos ne kartą, ir atsiskleisdavo skirtingomis kryptimis (Kraus, 2010, 181). Kiekvienos kartos sociokultūrinė aplinka atnešė besikeičiančią perspektyvą įvairių temų atžvilgiu.

1.2 Trečioji Sibilių korpuso knyga

Trečioji Sib. Or. knyga (toliau – Sib. Or. III) yra seniausias korpuso tekstas. Tyrinėtojai nesutaria dėl beveik kiekvienos knygą liečiančios detalės, kaip kad jos parašymo data, vieta, ir autorystė. Sib. Or. III naratyve skirtingi laiko periodai supinti tikslingai (Shum, 1999, 56). Dauguma tyrėjų mano Sib. Or. III esant įvairių autorių skirtingu laiku parašytų dalių kratinį. Sibilių korpuso knygos ir atskiros jų ištraukos per amžius buvo perimti, praturtinti ir transformuoti autorių, kurie nevengė į tekstus įnešti savo religinių įsitikinimų (Kraus, 2010, 179). Buitenwerf tuo tarpu Sib. Or. III laiko vientisu kūrinio⁵, parašytu autoriaus su integraliu vaizdiniu mintyje (Collins, 2025, 84). Visgi, kitų autorių nuomone, jis nepateikia konkretaus teksto vientisumą įrodančio argumento.

Collins skirsto Sib. Or. III į tris sluoksnius – pagrindinį korpusą (Sib. Or. III 97–349, ir 489–829), orakulus prieš tautas (Sib. Or. III 350–488) ir įžanginę dalį (Sib. Or. III 1–97) (Tuo tarpu Buitenwerf išskiria šešis sluoksnius, 1–92 eilutes palikdamas nuošalyje, laikydamas jas kito orakulo pabaiga (Buitenwerf, 2003, 137).

Sib. Or. III siužetams būdinga panaši struktūra – nuodėmės ir stabmeldystė atneša negandas ir kančias, kurias nutraukia karaliaus ar karalystės atėjimas (Piotrkowski, 2019, 220). Sib. Or. III retkarčiais išskyla eschatono⁶ idėja, tačiau šlovingos laikų pabaigos vizijas nustelbia skerdynių ir griūties vaizdiniai (Gruem, 2014, 88).

Collins sieja seniausią Sib. Or. III dalį su Helenizmo periodu, ir Onijos šventyklos pastatymu Egipte (po Antiocho invazijos į Egiptą ir Jeruzalės Šventyklos išniekinimo, bet prieš Šventyklos

⁵ Išskyrus 1-92 eil., kurios laikomos kito orakulo pabaiga.

⁶ Paskutinis, transformatyvus įvykis dieviškame plane, ar istorijos užbaigimas. Reprezentuoja dabartinio pasaulio pabaigą, ir tobulos būties pradžią, dažnai asocijuojamą su teismu ir teisybe.

atstatymą ir Makabėjų sukilimą) (Collins, 2005, 87). Jis laikosi nuomonės, kad seniausios Sib. Or. III dalies autorius greičiausiai buvo šventikas, priklausęs Onijos bendruomenei. T. J. Kraus teigia, kad Helenizmo laikotarpis buvo tinkama terpė įvairioms kalboms, temoms, conceptams ir religiniams įsitikinimams sąveikauti bei persipinti (Kraus, 2010, 180). Sib. Or. III yra laikoma vienu seniausių kultūrinės judaizmo ir helenizmo sąveikos paminklų, dėl to yra reikšminga tyrinėjant šią sąveiką. Sib. Or. III Collins sieja su Egipto (Aleksandrijos) judaizmu II a. pr. Kr., o R. Buitenwerf – su I a. pr. Kr. Mažosios Azijos judaizmu (Hogeterp & Hogeterp, 2009, 90). A. Yoshiko Reed tuo tarpu teigia, kad Sib. Or. III ženklina reikšmingą įžanginį momentą – pradedama formuoti nauja apreikštos žinios vizija, išplečianti ir transformuojanti ankstesnius biblinės pranašystės modelius (Reed, 2018, 5).

Nemažai dėmesio mokslininkai skiria Sib. Or. mitiniam naratyvui. Mitas vaidina itin reikšmingą vaidmenį Sib. Or. III siužete. Mitinį naratyvą tekste autoriai konstruoja iš parbolių, istorinių duomenų, ir pasakojimų apie pasaulio sukūrimą bei pabaigą. Mitinis naratyvas atspindi autorių vertybes ir kultūrinį identitetą – šiuos aspektus galima įžvelgti įsigilinus, kokie herojai yra išaukštinami, ir kokios siužeto (sunkumų, triumfų) detalės pabrėžiamos. Sib. Or. III mitologinis naratyvas demonstruoja autorių asimiliaciją su helenistine kultūra. Pavyzdžiui, Sib. Or. III 110–155 žmonijos istorija pasakojama naudojant Hesiodo *Teogoniją* primenančius titanų įvaizdžius. Didelę dalį siužeto užima tautų grumtynės dėl galios. T. A. Gabrielson nesutinka su nuomone, jog tai yra propagandos forma (judėjų ideologijos „apvilkinimas pagoniškais rūbais“), ir teigia autorių „sutuokiant“ dvi kultūras, ir taip kuriant persipynusį naratyvą (Gabrielson, 2015, 218–220). Visgi judėjų mitologija yra ne mažiau reikšminga Sib. Or. III naratyve. Pats personažas teigia esanti Nojaus marti (Sib. Or. III 283–287). Tekste minimas Babelio bokšas, Tvanas, Adomas, Gogas ir Magogas, ir kiti biblinės mitologijos siužetai. Ypač didelis dėmesys skiriamas pradžios istorijų supynimui, taip konstruojant universalios istorijos naratyvą. Taigi, Sib. Or. III yra specifiškai helenizuoto judaizmo kultūros atspindys. Sib. Or. pasireiškia ir kultūrinė sintezė, ir antagonizmas tarp kultūrų.

Svarbiausia Sib. Or. III atspindima doktrina yra monoteizmas. Priešistorės legendos ir istoriniai naratyvai naudojami propaguoti monoteizmą (Van Noorden, 2022, 168). Žmonijos istorijos eiga pranašaujama iš apžvalgos taško. Visgi, nors pagonių religija atmetama, jų filosofija nėra atmetama. Taigi, nors judėjų kultūra laikoma pavyzdine, Antikos kultūra nėra visiškai nustumama į šoną. Naratyve taip pat figūruoja Jeruzalės kultas – būtina sąlyga visiems atsivertėliams.

Sibilių kultūrinis ir institucinis įsitvirtinimas romėnų pasaulyje pavertė Sibilę tinkamu personažu naudoti konstruojant politinius naratyvus. Sibilės personažas buvo glaudžiai susijęs su politika, dėl Sibilių knygų reikšmės Romos politikoje. Šiuo požiūriu romėniškos ir judėjiškos pranašystės panašios – judėjiškos pranašystės taip pat pasižymi ryškia politine potekste. Tokių pranašysčių pavyzdžiai yra Danieliaus knyga, ir kai kurie Negyvosios jūros ritiniai. Panašiai, kaip pagonys suvokė savo dievų valią, judėjai suvokė Jahvės valią. Anot T. A. Gabrielson, tikroji dora

(angl. *piety*) Sib. Or. III yra integruota, lanksti helenizmo ir judaizmo sintezė (Gabrielson, 2015, 228). Visgi, ne visi šių kultūrų aspektai yra traktuojami lygiai. Pavyzdžiui, abiejų mitologijų svara iš esmės vienoda, bet tuo tarpu judėjų etika nusveria antikinę.

Sib. Or. III personažas kreipiasi į visą žmoniją (gr. *ἄνθρωποι*), o ne atskirą jos dalį (pvz. judėjus, ar kurią nors lytį) (Reed, 2018, 12). Taip vėlgi kuriamas universalumo aspektas, nes visa žmonija suvokiama kaip sukurta pagal Dievo atvaizdą. Sibilė yra pranašaujanti moteris, todėl galia yra jos rankose (nors priklauso Dievui, ir ji veikia kaip tarpininkas). Ji kalba ir apie vyrus, ir apie moteris. Išskiriamos ir vyrų, ir moterų nuodėmės, nulemiančios pasaulio gaisrą, minimi abiejų lyčių lyderiai. Taigi, ir vyrai, ir moterys tekste įgauna aktyvų vaidmenį. Išgyvenusi Tvaną drauge su Nojumi, Sibilė yra senesnė už žmonijos susiskaldymą, todėl turi autoritetą kreiptis ir į judėjus, ir į pagonis.

A. Bacchi Sibilės santykį su Antikos kultūra įvardija iš E. Gruen perimdama terminą „nusavinimas“ (angl. *expropriation*), kai kultūros elementai tuo pat metu ir perimami, ir ardomi (Van Noorden, 2022, 169). Sib. Or. III funkcionavo kaip įkvėpimo šaltinis vėlesniems autoriams, ir jos vaizdiniai atsispindi vėlesniuose korpuso tekstuose (Van Noorden, 2023, 186). Tekste vyrauja pesimistinės nuotaikos, pagonių kraštams grasinama pražūtimi.

2. Apokaliptinės literatūros provaizdžiai Sibilių Orakulų III knygoje

2.1 Beliaro figūra – Antikristo provaizdis

Antikristo figūra krikščioniškame kontekste yra neatsiejama nuo apokaliptinių siužetų. Visgi, nepaisant populiarios kultūros sukurto jo įvaizdžio, ir nuolatinės identifikacijos su nekenčiamomis asmenybėmis istorijos eigoje, mitologiniuose ir religiniuose šaltiniuose tai yra itin paslaptingas personažas, suformuotas iš po įvairius tekstus, legendas ir laikotarpius išsibarsčiusių siužetų, titulų ir simbolių.

Vienas iš šaltinių, kuriame galima rasti ankstyvo Antikristo mito ištakas, yra Sibilių korpusas, o tiksliau – Beliaro figūra. Šis personažas Sib. Or. minimas vos keletą kartų, ir tik trumpai, tačiau pasirodo, jau Sib. Or. III, seniausioje korpuso knygoje.⁷ Beliaro vardas pasirodo ir vėlesnėje (jau krikščioniška laikomoje), I–II Sib. Or. knygoje, kur sušmėžuoja vos vienoje eilutėje, kaip pasaulio pabaigos ženklas (Kraus, 2010, 185). Beliaras – tai eschatologinio priešo vaizdinys, pritaikytas pranašiško teksto struktūrai.

Beliaro vardą Sib. Or. autoriai perėmė iš judėjų mitologijos. Beliaras yra vardo Belialas (angl. Belial; hebr. בְּלִיָּא / Bəliyya‘al) variacija. Terminas reiškia nedorybę ar bevertiškumą⁸, ir yra identifikuojamas su velniška būtybe, kai kuriose mitologijos versijose tapatinama su Šėtonu, bet dažnai laikoma vienu iš drauge su juo nupuolusių angelų. Anot L. Bergel, Sib. Or. III kontekste Beliaras yra didžiausias Dievo priešas (Bergel, 2019, 3). Sib. Or. III, vėlgi, yra laikomas judėjiškos kilmės tekstu, taigi Beliaro įtraukimas į siužetą yra vienas iš taškų, kur autorius įpina judėjų mitologijos elementą į pranašystės antikinį foną.

Beliaro aprašymas Sib. Or. III yra miglotas, ir tęsiasi tik kelis sakinius:

ἐκ δὲ Σεβαστηνῶν ἦξει Βελίαρ μετόπισθεν
καὶ στήσει ὀρέων ὕψος, στήσει δὲ θάλασσαν,
ἡέλιον πυρόεντα μέγαν λαμπρὰν τε σελήνην
καὶ νέκυας στήσει καὶ σήματα πολλὰ ποιήσει
ἀνθρώποις· ἀλλ' οὐχὶ τελεσφόρα ἔσσειτ' ἐν αὐτῷ,
ἀλλὰ πλανᾷ καὶ δὴ μέροπας, πολλοὺς τε πλανήσει
πιστοὺς τ' ἐκλεκτοὺς θ' Ἑβραίους ἀνόμους τε καὶ ἄλλους
ἀνέρας, οἵτινες *οὐπω θεοῦ λόγον* εἰσήκουσαν.
ἀλλ' ὁπότεν μέγαλοιο θεοῦ πελάσωσιν ἀπειλαί,

⁷ Jos pradžioje, laikomoje vėlyvesnių autorių intarpu.

⁸Bevertiškumas dažniausiai interpretuojamas kaip „nežabotumas“ – tas, kuris jo nepajungtas, Dievui yra bevertis.

καὶ δύνάμεις φλογέουσα δι' οἴδατος εἰς γαῖαν ἦξη,
καὶ Βελίαρ φλέξη καὶ ὑπερφιάλους ἀνθρώπους
πάντας, ὅσοι τοῦτω πίστιν ἐνποιήσαντο⁹.

Personažas į siužetą įžengia pasirodęs „iš Sebastenų“¹⁰, ir demonstruoja įspūdingas antgamtinės galias: išaugina kalnus, sustingdo jūrą, sustabdo Saulę ir Mėnulį, prikelia mirusiuosius, ir rodo įvairius stebuklus (Sib. Or. III, 65–68), kurių pagalba privilegija daugelį „išrinktųjų hebrajų“ (gr. *ἐκλεκτοὺς θ' Ἑβραίους*) bei „nežabotųjų“¹¹ (gr. *ἀνόμους*) (Sib. Or. III, 69–71). Pats Beliaras yra „nežabotas“ – tai yra, nepaklūsta Dievui. Antikristo mite, „Nežabotasis (2 Tes 2,3 – 12)“ yra vienas iš jo titulų.

2.1.1 Beliaro kilmė

Apibūdinimo „iš Sebastenų“ reikšmė yra daug diskusijų sukelianti Sib. Or. vieta. Ką reiškia „Sebastenai“ tyrėjų tarpe tebevyksta ginčai: kai kurie mano tai esant nuorodą į personažo romėnišką, kiti – į azijietišką kilmę. Tradicinės interpretacijos teigia, jog Beliaras yra imperatoriškos ar samarietiškos kilmės.

Beliaro kilmė Sib. Or. III tyrėjų tarpe visada kėlė daug nesutarimų. Viena iš priežasčių – skirtingos graikų kalbos žodžių interpretacijos. Dalis mokslininkų mano, jog apibūdinimas *ἐκ Σεβαστηνῶν* giminingas žodžiui *σεβαστός* (lt. garbingas, prakilnus), kuriuo į graikų kalbą dažnai verčiamas lotyniškas titulas *augustus*. Taigi, šią teoriją laikant tiesa, Beliaras kils iš Romos, imperatoriškosios šeimos, ar net bus vainikuotas imperatoriumi. J. J. Collins teigia šią teksto dalį greičiausiai esant užuominą apie Neroną, prie teksto pridėtą apie 70 m., pritaikant orakulą prie tuometinių eschatologinių idėjų (Collins, 1983, 360). G. C. Jenks (2011) laikosi tokios pačios nuomonės, manydamas *ἐκ Σεβαστηνῶν* reiškiant „iš Augusto giminės“, ir taip pat datuoja orakulą po 70 mūsų eros metų (Jenks, 2011, 258). Idėjai, kad Sib. Or. 3 Neronas tapatinamas su Beliaru, pritaria ir G. H. Van Kooten (2005, 182–183), teigdamas, kad 3.63–74 pabrėžiamas šio mitologiškai antžmogiškas elgesys. Tos pačios nuomonės laikosi ir D. Dimant (2011, 256).

⁹ Tada iš Sebastenų ateis Beliaras, ir išjudins // aukštus kalnus, sutramdys jūrą, // didžią liepsnojančią saulę ir vaiskų mėnulį // sustingdys, prikels mirusiuosius ir stebuklų daug rodys // žmonėms; bet iš tiesų jo stebuklai neišsipildys, // bet jis sukraidins daugelį, ir sukraidins daugelį // ištikimų išrinktųjų hebrajų ir kitų, // nežabotųjų, niekada neklausiusių Dievo žodžio. // Bet kai tik didaus Dievo grasinimų išsipildymas artės, // Ir galinga liepsna iš gelmių į žemę pakils, // Ir sudegins Beliarą su visais pasipūtėliais, visais, kurie juo pasiklojė (Čia ir kitur darbe, kur nenurodyta kitaip, pateikiamas vertimas mano – K. S.).

¹⁰ „ἐκ δὲ Σεβαστηνῶν“

¹¹ Romėnų, ir kitų hebrajų dievo nepripažįstančių tautų.

Šios teorijos šalininkai įprastai remiasi Izajo Žengimu į Dangu¹², kuriame rašoma, jog ateis didis angelas Beliaras, valdęs jį nuo pradžios, nusileis nuo dangaus skliauto žmogaus pavidalu, ir jis naikins Numylėtojo ir apaštalų pasodintus pasėlius (Klauck, 2001, 691). Apibūdinimas angelas, valdęs pasaulį nuo pradžios, leidžia Beliarą identifikuoti su Šėtonu, o nusileidimas nuo dangaus skliauto žmogaus pavidalu galimai reiškia įsikūnijimą, panašų į Dievo įsikūnijimą Kristuje. Galima spėti, kad romėniškos Beliaro kilmės teorijos šalininkų perspektyvą laikant tiesa, Šėtonas įsikūnys į Romos imperatoriškos šeimos palikuonį. Šis palikuonis, daugumos tyrėjų nuomone, yra Neronas. H.–J. Klauck pabrėžia, kad ištrauka greičiausiai nepaveikta Apreiškimo įtakos, ir vadina jį savarankišku krikščionišku Nerono legendos pritaikymu iš judėjiškos tradicijos (Klauck, 2001, 691).

Žinoma, nuomonė, jog Šėtono įsikūnijimas Izajo Žengime į dangų, ir Beliaro figūra Sib. Or III. reiškia Neroną, yra tik viena iš ištraukų interpretacijų, apie kurią daugiau bus kalbama šiai teorijai skirtame skyriuje: 1.2 *Nero Redivivus?*

Kita tyrėjų „stovykla“ frazę *ἐκ Σεβαστηνῶν* tapatina su *Σεβαστή* – senuoju graikišku Samarijos vardu, kurią po įkūrimo miestui suteikė Herodas Didysis. Pagal šią interpretaciją, Beliaras turėtų būti kilęs iš Samarijos. Ši teorija dera su tarp judėjų bei krikščionių gyvavusiu nepasitikėjimu samariečiais, ir jų tapatinimu su melo pranašais (taip pat ir patristinėje literatūroje pirmuoju eretiku laikomu Burtininku Simonu) (Kusio, 2020^b, 159).

Viena iš interpretacijų yra, kad Beliaras ateis iš Samarijos miesto. H.–J. Klauck šią teoriją laiko silpna, sietina nebent su Simonu Magu (Apd 8,9–24), jei ištrauka interpretuojama kaip krikščioniškas įterpinys (Klauck, 2001, 690).

M. Kusio (2020) siūlo ir dar vieną hipotezę, frazę *ἐκ Σεβαστηνῶν* siedamas su Sebastija, tačiau ne Samarijoje, o Mažojoje Azijoje (Frygijoje ir Galatijoje). Savo teoriją autorius pagrindžia numizmatiniais duomenimis: minėtose vietovėse nukaldintas ženklus skaičius monetų, kurių įrašuose vartojama forma *Σεβαστηνῶν*¹³ – daug daugiau, nei Samarijos Sebastijoje (Kusio, 2020^a, 174–175). M. Kusio (2020) taip pat pabrėžia, jog Sib. Or. III daug dėmesio skiriama Mažosios Azijos geografijai – vadinasi, autorius turėjo šią neblogai išmanyti, ir galimai pats buvo kilęs iš Mažosios Azijos (Kusio, 2020^a, 176). M. Kusio (2020) laiko „Mažosios Azijos“ teorijos pripažinimą galimybe datuoti Sib. Or. III tarp I a. vid. ir III a. vid., o ištrauką apie Beliarą sulieti su teksto visuma (vėlgi, didelė tyrėjų dalis laiko Sib. Or. III.63–74 vėlyvu intarpu) bei iš to daro išvadą apie potencialiai egzistuojančias tematinės sąsajos Sib. Or. III, jei ne visame Sibilių komplekse (Kusio, 2020^a, 176). Vis dėl to M. Kusio (2020) tvirtina frazę *ἐκ Σεβαστηνῶν* esant artimesnę žodžiui *Σεβαστηνός*, reiškiančiam vieno iš Sebastija vadinamų miestų gyventoją, nei *σεβαστός*, ir spėja, kad Beliaras su romėniška kilme

¹² pseudepigrafinis judėjų-krikščioniškas tekstas.

¹³ „Σεβαστηνός“ gen. pl.

siejamas dėl tendencijos senovinius tekstus interpretuoti visų pirma kaip politinius (Kusio, 2020^a, 171–172).

Nepaisant to, ar M. Kusio teigus, ar klysta, galima spėti atskirų Sibilių Orakulų autorius (ar kai kuriuos iš jų) greičiausiai išmanius ankstesnius Orakulų tekstus. Pavyzdžiui, M. Kusio (2020) išryškina analogiškas (t.y., beveik identiškas) frazes Sib. Or. 2.167 („[...]Βελίαρ θ’ ἤξει[...]“¹⁴) ir Sib. Or. 3.63 („[...]ἤξει Βελίαρ[...]“¹⁵), bei Sib. Or. 2.167 („[...]σήματα πολλὰ ποιήσει ἀνθρώποις“¹⁶) ir Sib. Or. 3.66–67 („[...]σήματα πολλὰ ποιήσει ἀνθρώποις[...]“¹⁷). Remdamasis šiuo atveju jis teigia panašumą tarp tekstų rodant sąmoningą žodyno, o galimai ir idėjų, skolinimąsi (Kusio, 2020a, 171). Kuris iš tekstų senesnis, identifikuoti sudėtinga, mat išlieka tikimybė, kad abiem atvejais minėtos eilutės yra vėlesnės redakcijos įterpiniai. Visgi M. Kusio (2020) pastebi, jog Sib. Or. 2 redaktorius, panašu, ne tik vengia Sib. Or. 3 keliųjų sunkumų (pvz. Beliaro kilmės klausimo), bet ir supaprastina keblią Sib. Or. 3.68–70¹⁸ gramatiką, aiškiai atskirdamas „išrinktuosius“ nuo hebrajų Sib. Or. 2.168–170¹⁹. Iš to minimas autorius spėja Sib. Or. 2 redaktorių buvus įkvėptą Sib. Or. 3 (Kusio, 2020^b, 159). Taip galėjo būti todėl, kad Sib. Or. 2 yra vėlesnis, ir gerokai labiau krikščionybės paveiktas tekstas, o krikščionybė atsisakė „išrinktosios tautos“ idėjos, išrinktaisiais paskelbdama visus, priėmusius Dievą.

2.1.2 Nero Redivivus?

Tyrėjų Sib. Or. Beliaras dažniausiai identifikuojamas su „atgijusio Nerono“ (*Nero Redivivus*) legenda – Romos visuomenėje gyvavusia sąmokslų teorija, jog Neronas iš tiesų ne mirė, o pabėgo į partų žemes, iš kurių ketina grįžti keršyti Romai.²⁰ Netikėta, palyginti jauno amžiaus ir geros sveikatos imperatoriaus mirtis nuo pat pradžių kėlė abejones, o gerai įtvirtinta valdžia, ir astrologų žadamas viešpatavimas Rytuose tik skatino paskalas.²¹ Anot Romos istoriko Svetonijaus, kai kurie romėnai Nerono mirtį šventė, o kai kurie raudėjo, puošdami jo kapą gėlėmis – daugiausia žemiausi visuomenės sluoksniai, mėgę cirką ir teatrą, kuriuos Neronas naudojo sužavėti visuomenei (Klauck, 2001, 686). Tokia dviprasmiška, skirtingai vertinama, ir aistras kurstanti asmenybė pasirodė labai patogi apipinti legendomis.

¹⁴ „Beliaras ateis“.

¹⁵ „ateis Beliaras“.

¹⁶ „ženklų/stebuklų daug rodys žmonėms“.

¹⁷ „ženklų/stebuklų daug rodys žmonėms“.

¹⁸ „ἀλλὰ πλανᾷ καὶ δὴ μέροπα, πολλοὺς τε πλανήσει / πιστοὺς τ’ ἐκλεκτοὺς θ’ Ἑβραίους ἀνόμους τε καὶ ἄλλους/ ἀνέρας, οἵτινες οὕτω θεοῦ λόγον εἰσήκουσαν.“

¹⁹ τότε δὴ ὁσίων ἀκαταστασί’ ἀνδρῶν / ἐκλέκτων πιστῶν τε, λεηλασίῃ τε Γένηται / τούτων ἡδ’ Ἑβραίων.“

²⁰ Vėliau teorija apie Nerono pabėgimą virto teorija, kad šis grįš iš mirusiųjų pasaulio.

²¹ Tiesa, tuo pat metu, kiti astrologai pranašavo ir jo nuopuolį; daugiau apie tai toliau.

Visuomenė reagavo į besivystančią tendenciją – netrukus pasirodė eilės tebegyvu imperatoriumi apsimetančių apsišaukėlių, skatinančių legendos gajumą. Pirmasis šių, minimas Neronu pasiskelbęs praėjus vos metams po imperatoriaus mirties. Apsišaukėlių Neronų fenomeną H–J. Klauck lygina su Apsišaukėlio Kristaus ir Apsišaukėlių Pranašų fenomenu (Klauck, 2001, 686). Šis Romos gyvenimo elementas netruko atsispindėti literatūroje, kaip kad Sibilių korpusas. Vystantis krikščionių kultūrai, Nero Redivivus, ir juo apsimetančių apsišaukėlių vaizdinys persipynė su Šėtono ir Antikristo personažais. Dėl šios priežasties koncepcija dažnai minima ir publikacijose apie liūdnei pagarsėjusį imperatorių, ir apokaliptinės literatūros tyrimuose. Nerono personažas Sibilių korpuse veikia panašiai, tačiau Sib. Or. III nėra minimas vardu, ir Beliaras yra vienintelė galima sąsaja. G. C. Jenks teigimu, Sib. Or. III pirmasis po Naujojo Testamento, jei ne prieš jį, palietė Nero Redivivus legendą (Jenks, 2011, 258).

Nerono vaizdavimas Sib. Or. yra laikomas vienu iš šaltinių, skatinančių dažnai kritikuojamą Žvėries iš Apr 13 ir 17 skyrių sąsają su Neronu (Van Noorden, 2023, 199). Vieną iš Žvėries, Apr 13 pakilusio iš jūros, galvų darko randas, paliktas mirtinos žaizdos, kuri užgijo. Žmonija garbina Žvėrį, nes jo žaizda užgijo, skatinama antro Žvėries, atslinkusio nuo Žemės. Žvėrį iš jūros interpretuojant kaip Romos imperiją, jo galvos yra prilyginamos septynioms Romos kalvoms, taip pat septyniems imperatoriams, o ant šių kaktų užrašyti piktžodiški vardai – su valdovu siejamiems religiniams epitetams, kaip kad Augustus Divus²². Tokiu atveju, Neronas yra sugretinamas su mirtinai sužeista galva, nes nusižudė persismeigęs durklu – žodis κεφαλή tuomet suvokiamas kaip reiškiantis veikiau kaklą, nei galvą tiesiogine prasme (Klauck, 2001, 692–693). Žaizdos išgijimas simbolizuoja, kad Neronas netrukus sugrįš, nes arba tebėra gyvas, arba prisikels iš mirusiųjų pasaulio. Žvėris Apr 17 apibūdinamas panašiai, kaip Apr 13 Žvėris – turintis septynias galvas, ir dešimt ragų. Šio Žvėries galvos pačiame Apreiškime yra apibūdinamos kaip reiškiančios septynias kalvas ir septynis valdovus²³. Šis Žvėris buvo, ir jo nebėra, bet jis ruošiasi sugrįžti (Apr 17,8). Ši formuluotė primena Dievo apibūdinimą Apr 1,4²⁴, reiškiantį amžinybę, tačiau Žvėries atveju yra laiko tarpas, kai jis žemėje neegzistuoja. Jis turi pakilti iš požemių pasaulio, mitologinėje kalboje sietino su jūra Apr. 13, ir jos siautulingomis jėgomis. Žvėrys, taigi Neronas, yra apverstas Kristaus paveikslas (Klauck, 2001, 695). Žvėries Apr. 13 įvardijimas „kaip paskersto“²⁵ yra lygus Avinėlio apibūdinimui Apr. 5. Paskerstas Avinėlis – tai nukryžiuotas Kristus, simbolis Paschos avinėlio, kuriam būdavo perpjaunamas kaklas (Klauck, 2001, 693). Taigi, Žvėries, ir Nerono, įsivaizdavimas kaip sužeisto į kaklą tematiškai būtų labai tinkamas. Žvėris žuvo, ir pateko į Pragarą, kur laukia sugrįžimo, kaip Kristus savo sugrįžimo laukia Rojuje. Savo sugrįžimo šioje interpretacijoje laukia ir Neronas.

²² Dieviškasis Augustas.

²³ Βασιλεῖς; galima interpretuoti kaip imperatorius.

²⁴ „kuris yra, kuris buvo ir kuris ateis“.

²⁵ ὡς ἐσφαγμένην εἰς θάνατον.

Visgi, ko gero, svarbiausia priežastis Nerono ir Apreiškimo Žvėrių sąsajos yra imperatoriaus vardo tapatinimas su mistiniu Žvėries vardo skaičiumi, 666. Skaičiaus 666 interpretaciją kaip vardo „Nero Caesar“ šifrą pasiūlė Engelsas, o vėliau jis buvo atrastas ir judėjiškame dokumente iš Nerono laikų (Klauck, 2001, 693). Onomastinė numerologija buvo taikoma Neronui jau jo valdymo pabaigoje. Žmonės paišė priešiškus grafičius, kūrė daineles, kaip apie nemėgstamas politines figūras įprasta ir senais, ir moderniais laikais. Romėnai pylė ant Nerono visus įmanomus keiksmus, tačiau bijojo net paminėti jo vardą. Panašiai dažnai elgiasi ne tik krikščionys, kalbėdami apie Šėtoną ir demonus, bet daugelis kultūrų savo priešišką dvasių atžvilgiu. Onomastinis skaičių naudojimas buvo viena priemonių išvengti tiesioginio vardo vartojimo. Sibilių korpuse Neronui apibūdinti vartojami įvairūs epitetai. Pavyzdžiui, Sib. Or. V Neronas įvardijamas kaip „motinos žudikas“ (gr. *μητροκτόνος*) (Usher, 2013, 37). Jei Sib. Or. III epizode iš tiesų vaizduojamas Neronas, vardą Beliaras galima laikyti vienu šių epithetų. Tuo tarpu apokaliptinėje literatūroje Antikristas, dažnai Beliaro vardu, taip pat dažnai laikomas savo motinos žudiku. Apokaliptiniai tekstai yra užšifruoti, o šifras neturi būti pernelyg lengvai perprantamas – kitaip ir autoriui, ir skaitytojui kiltų pavojus.

Nerono prilyginimas Žvėriui nėra unikalus Apreiškimo interpretacijai. Kaip „didis žvėris“ (gr. *θηρα μέγαν*), išskylantis iš jūros purpurinio slibino (gr. *πορφύρεος δράκων*) pavidalu, Neronas įvardijamas ir Sibilių korpuse, Sib. Or. VIII. Šį epizodą iš karto galima sugretinti su dar viena Apreiškime pasirodanti pabaisa, ugniaspalviu drakonu iš Apr. 12 – Šėtono simboliu. Vėlesni Sibilių korpuso tekstai sėmėsi įkvėpimo iš ankstesnių, taigi Sib. Or. VIII vaizdinius galima spėti užsimezgas jau Sib. Or. III. Jei Sib. Or. III Beliaras yra Neronas, jį galima spėti esant figūra, įkvėpusia ir Nerono vaizdavimą Sib. Or. VIII, ir Žvėrių Apreiškime.

Ankščiau minėtoje Izajo Kankinystėje ir Žengime į Dangų – vėlgi, viename iš tekstų, prisidėjusių prie tradicinio Antikristo įvaizdžio – Beliaras įvardijamas kaip „šio pasaulio valdovas“ ir „neteisybės karalius“. Į žemę jis turi ateiti žmogaus pavidalu ir rodyti stebuklus. Beliaras Sib. Or. III yra vaizduojamas panašiai, taigi, panašiai sugrįžęs turi elgtis Neronas. M. D. Usher lygina jį, ir Žvėrį Apr. 13, su Nerono kaip Taifūno vaizdavimu Pseudosenekos pjesėje *Oktavija*, kurios siužete įžvelgia Sibilių korpuso įtaką (Usher, 2013, 38). Neronas pjesės tekste gretinamas su Taifūnu – Antikos pasaulio dievų nuožmiausiu priešu, kurį nugalėjęs Jupiteriui šie perėmė Olimpą (Usher, 2013, 33–34). Nerono kaip Taifūno vaizdavime lengva įžvelgti panašumą su Apreiškimo Žvėries vaizdiniu. Neronas – tai helenizuota, romanizuota eschatologinio Žvėries – imperatoriaus, kurio valdžia atneša kosmines pasekmes, ir nukloja žemę aukomis, versija. Viršiausio dievo ir jo priešo žvėries pavidalu (angl. *theriomorphic*) kovos siužetas, kilęs iš babilonietiško dievo Marduko kovos su Tiamat motyvo, yra būdingas judėjų apokaliptiniams tekstams, iš kurių šią tradiciją vėliau perėmė krikščionys, bei, kaip liudija pjesė *Oktavija*, galimai netgi pagonys.

Nerono vaizdavimas apokaliptiniuose siužetuose nėra vien sąmokslų teorijų, ar imperatoriaus mirties aplinkybių įkvėptų tekstų reiškiny. Nerono prilyginimas žvėriui greičiausiai kilo ir iš pasakojimų apie jo pomėgį arenoje lankytis apsisiautusiame žvėrių kailiais, o pražūties ugnyje siužetai, M. D. Usher teigimu, buvo populiarūs jau jo valdymo pabaigoje (Usher, 2013, 36). Tai nėra stebėtina, nes didelė romėnų dalis imperatoriaus nekentė. Nerono sugrįžimo iš Rytų scenarijaus užuomazgas taip pat galima rasti dar jo gyvenimo laikotarpiu. Usher teigia, kad anot Svetonijaus, Neronas maišto Galijoje išvakarėse išgirdo horoskopą, jog bėgs į Rytus, ir taps Jeruzalės karaliumi (Usher, 2013, 39). Tuo pat metu istorikai užfiksavo antiochiškų monetų, vaizduojančių Aviną, leidimą. Avinas simbolizuoja Siriją, Palestiną, Idumėją ir Judėją, taigi, Rytų žemes. Tuo tarpu astronomo M. Molnar tyrimai ne tik patvirtina Svetonijaus aprašytą Nerono horoskopą, bet ir paliečia NT aprašytą Betliejaus žvaigždę, taip pat pasirodžiusią Avino ženkle (Usher, 2013, 39). Taigi, Neroną galima spėti puikiai pažinojus su Artimaisiais Rytai susijusius mesianistinius lūkesčius, dėl cirkuliuojančių pranašysčių gyvavusių jo valdymo laikotarpiu, ir, tikėtina, funkcionavusių kaip politinių spekuliacijų įrankis. Svetonijus vadina pasaulio karaliaus atėjimo iš Judėjos idėją senu ir įsišaknijusiu įsitikinimu²⁶, paplitusiu Rytuose, ir kurstančiu judėjų maištą prieš Romą (Usher, 2013, 39). Vadinasi, Nerono dvare ši teorija greičiausiai buvo žinoma, o imperatorius – galimai nusiteikęs veikti pagal jos siužetą.

Neronas buvo patogi istorinė figūra transformuoti į eschatologinį tironą dėl savo polinkio į puikybę ir prabangos perteklių (lot. *luxuria*) bei brutalumą (lot. *immanitas*). Dėl šių savybių jo nemėgo didelė dalis romėnų, o krikščioniams jis tapo apibendrintu Romos pasaulio turtų simboliu. Krikščioniška Nerono legendų recepcija suformuoja Nero Redivivus legendą grynąja prasme (Klauck, 2001, 696). Tai yra, Neronas sugrįžta iš mirusiųjų pasaulio, o ne kitos valstybės, į kurią esą pabėgo.

2.1.3 Beliaras – ne Neronas

Visgi, ankstesni svarstymai yra prasmingi tuo atveju, jei Sib. Or. III teksto autorius, aprašydamas Beliarą, iš tiesų galvoje turi Neroną. Dėl miglotumo, ir neaiškios parašymo datos, nėra įmanoma tiksliai iškoduoti ištraukos. Kol vieni astrologai imperatoriui žadėjo valdžią Rytuose, kiti pranašavo jo nuopuolį.

Visų pirma, galima kelti klausimą, ar Neronas savo valdymo laikotarpiu nusipelnė judėjų neapykantos, pakankamos šioms vėliau jį naudoti kaip eschatologinio priešo prototipą, kaip nutiko su Antiochu IV. Nors liūdnei pagarsėjęs, Neronas neorganizavo į judėjus nukreiptų persekiojimų. H.

²⁶ *percrebruerat Oriente toto vetus et constans opinio.*

Van Noorden užsimena apie kai kurių tyrėjų iškeltą teoriją, jog Jeruzalės šventyklos sunaikinimas buvo siejamas su 64 m. Romos gaisru (Van Noorden, 2023, 200). Dėl šio didelė visuomenės dalis kaltino imperatorių, o Neronas savo ruožtu kaltę suvertė krikščionių bendruomenei, bei paskelbė pirmąjį krikščionių persekiojimą (Tac., A., 15, 44). Suimtiems krikščionims taikytos žiaurios bausmės – žmonės pjudyti šunimis, ir kalti prie kryžių, ant kurių buvo deginami gyvi. Dėl šios priežasties imperatorius tapo populiaria eschatologinio priešo figūra. Visgi Nerono pasmerkto aukos buvo krikščionys, ne judėjai. Sib. Or. III, kaip ne kartą minėta, yra judėjiškas tekstas. Kaip pabrėžia H. Van Noorden, judėjams jis nebuvo pavojingas, todėl šiuos galimai menkai tegąsdino jo sugrįžimas (Van Noorden, 2023, 199).

J. W. van Henten atkreipia dėmesį, jog 64 m. romėnai nebūtinai skyrė krikščionis nuo judėjų (van Henten, 2000, 95–96). Tacito tekstai rodo romėnus skyrus krikščionių ir judėjų bendruomenes, bet *Analus* jis rašė apie 50 metų po Romos gaisro. J. W. van Henten kelia klausimą, ar Romoje gaisro metu tikrai buvo tiek daug krikščionių, kiek vaizduoja Tacitas (van Henten, 2000, 95). Tuo tarpu, didelė ankstyvos krikščionių bendruomenės dalis buvo judėjiškos kilmės; aptariamam laikotarpiui nuo nukryžiuavimo buvo pasikeitusi vos karta, o nuo Pauliaus misijos skleisti krikščionybę tarp pagonių praėję dar mažiau laiko. Be to, nebūtų keista, jei kai kurie aptariamomis aplinkybėmis veikę pareigūnai pasirodė paprasčiausi sadistai, troškę kiek galima daugiau aukų. Vadinasi, judėjai galimai nukentėjo per Nerono organizuojamus krikščionių persekiojimus. Autoriai, kaip kad judėjų – romėnų istorikas Juozapas Flavijus apie tokį faktą neužsimena, bet J. W. van Henten pabrėžia šį nerašius ir apie Klaudijų, išvijusį judėjus iš Romos (van Henten, 2000, 96). Dėl to, jog judėjų bendruomenė galimai buvo paveikta krikščionių persekiojimų, o didelė dalis nužudytų krikščionių – judėjiškos kilmės, galėjo suformuoti neigiamą Nerono vaizdinį judėjų sąmonėje. Ar to užteko Neronui pavirsti eschatologiniu priešu judėjų kultūroje? Sunku pasakyti. Bet, galima pastebėti, kad Neronas kaip personažas dažniausiai veikia vėlesniuose, daugiausia krikščioniškuose Sibilių korpuso tekstuose.

Anot E. S. Gruen, Nerono paveikslas Sibilių korpusuose yra nedarnas ir pilnas paradoksų (Gruen, 2014, 87). H. van Noorden linkusi manyti Neroną Sib. Or. veikiau simbolizuojant Romos puikybę (daugiau apie antiromėniškas nuotaikas Sib. Or. III bus kalbama atitinkamame skyriuje: 2. Romos Sunaikinimas). Nors Neronas yra dažnai Sibilių korpuso siužetuose veikiantis personažas, jis nebūtinai reiškia eschatologinį tironą tiesiogine termino prasme. Tironas veikiau yra Romos imperija, ne konkretus asmuo – gyvas, ar miręs, ir turintis sugrįžti. Neronas gali būti laikomas Romos personifikacija, tačiau Sib. Or. III Nerono vardas nėra minimas. Ar Beliaras gali būti laikomas Romos personifikacija? Romos imperija gebėjo sukelti nuostabą vien dėl savo galios, kuri, aptariamam laikotarpiui, visuomenei galėjo pasirodyti tarytum baigianti praryti didžiąją dalį pasaulio. Tačiau Sib. Or. III Romai grasinama atskirame epizode. Vargu, ar vaizduodamas Beliarą Sib. Or. III Teksto autorius piešia Romos personifikaciją. Beliaras yra eschatologinio tirono, ir melo pranašo provaizdis,

konkretus asmuo, kurio veiksmai turi kosmines pasekmes. Dėl tekstą persmelkusių antiromėniškų sentimentų gali būti, kad Beliaras yra Romos visuomenėje reikšmingas asmuo, galbūt net pats imperatorius. Nepaisant to, jis greičiausiai yra abstrakti figūra, o ne konkretus istorinis asmuo, tuo labiau Neronas.

J. W. van Henten Nero Redivivus mitą vadina tyrėjų konstruktu, ypač Sib. Or. Atveju (van Henten, 2000, 89–90). Vargu, ar Romos visuomenėje gyvavo nuoširdus tikėjimas Nerono sugrįžimu. J. W. van Henten Sibilių korpuse išreiškiamą neapykantą Neronui laiko veikiau stereotipų įkvėptu tradicinio tirono įvaizdžio kūrybiniu perdirbimu, nei imperatoriaus sugrįžimo laukimu. Autoriaus požiūris yra įžvalgus. Kaip minėta anksčiau, Sib. Or. greičiausiai buvo priemonė antikinės kultūros įvaizdžių pagalba skleisti judėjų ir krikščionių pasaulėžiūrą. Net jei Nero Redivivus teorija nebuvo iš tiesų gajį romėnų visuomenėje, kaip kad įsivaizduojama, ji žmonėms greičiausiai buvo pažįstama – moderniais laikais taip pat egzistuoja populiarios sąmokslų teorijos, kuriomis didelė visuomenės dalis netiki, o veikiau juokiasi iš tikinčiųjų. Neronas jau savo valdymo laikotarpiu tapo niekšingo imperatoriaus pavyzdžiu, ir jo portretą tapant įkvėpimo semtasi iš ankstesnių nekenčiamų figūrų. Po mirties jis taip pat naudotas kaip šifras niekinant vėlesnius valdovus. Taigi, Sib. Or. Neronas nebūtinai yra istorinis Neronas – šiuo vardu gali būti vadinamas bet kuris nekenčiamas imperatorius. Beliaras, jei jis yra imperatorius, tuo labiau istorinis, gali būti bet kuri figūra iki Nerono, ar po jo. Pavyzdžiui, H.–J. Klauck kaip „Nero Redivivus“ pavyzdį istorijoje identifikuoja Domicijaną, teigdamas, jog Apreiškimo autorius rašė šio imperatoriaus valdymo laikotarpiu (Klauck, 2001, 696). Skaičiuojant nuo Augusto ir praleidžiant Galbą, Otą ir Vitelijų, Domicijanas yra aštuntasis imperatorius, taigi, kaip Žvėris, aštuntas, bet priklauso septyniems. Sib. Or. personažas gali reprezentuoti bet kurį Romos imperatorių, ar Romos imperatorių aplamai, nes jis vaizduoja blogo imperatoriaus stereotipą, o ne konkretų asmenį.

Tiesa, dekonstruodamas Nero Redivivus mito reikšmę Sibilių korpuse, J. W. van Henten daugiausia kalba apie V, VIII, ir XII jo knygas. Visgi, šią versiją laikant svaria vėlesnių, Neroną vardu mininčių tekstu atveju, atmesti teoriją Beliarą Sib. Or. III esant Nero Redivivus yra neabejotinai logiška. Taip, Beliaro epizodas galimai yra už didžiąją teksto dalį vėlesnis, gal net krikščionybės paveiktas, įterpinys, tačiau jei vėlesnių Sibilių korpuso tekstų Neronas nėra istorinis Neronas, Sib. Or. III Beliaras su Nerono figūra vargu ar turi ką bendro.

Labiausiai tikėtina Beliarą esant, kaip rodo jo vardas, mitologine eschatologinio tirono figūra. Eschatologiniai priešai judėjų kultūroje dažnai gretinami su istorinėmis asmenybėmis, tačiau Sib. Or. III Beliaras greičiausiai yra universalus, ir galintis atstovauti bet kurią iš jų. Tiesa, Beliaras tiksliai eschatologinio tirono stereotipo neatitinka. Sib. Or. III ištraukos tekste nėra užsimenama apie personažo organizuojamus persekiojimus ar žudynes – scenarijus, būdingus eschatologiniams priešams judėjų kultūroje, ir vėliau perimtus Antikristo vaizdavime. Vadinasi, Beliarą galima laikyti

eschatologinio tirono, ir Antikristo provaizdžiu, veikiau, nei tikru šių figūrų pavyzdžiu. Siejant Beliarą su Nero Redivivus legenda, skirtumas yra dar ryškesnis – Sib. Or. III Beliaras galimai yra vienas iš šaltinių, įkvėpusių Nero Redivivus mito užuomazgas, o ne susiformavusios legendos panaudojimas.

2.1.4 Beliaras – Antikristo provaizdis

Antikristas – tai krikščioniška eschatologinio priešo versija. Terminas Naujajame Testamente minimas vos tris kartus, Jono laiškuose. Jonas teigia, kad Antikristas yra ir vienas, ir jų yra daug. Daug Antikristų pasaulyje jau egzistavo, ir tai reiškia pasaulio pabaigos artėjimą. „Antikristai“ – tai Kristaus priešininkai žemėje; kiekviena dvasia, kuri nepripažįsta Kristaus, yra Antikristo dvasia. Tuo tarpu „vienas“ Antikristas – tai konkretus asmuo, jau egzistuojantis pasaulyje kaip dvasinė galia, ir turintis įsikūnyti laikų pabaigoje.

Antikristo legenda krikščionių sąmonėje gimė visų pirma dėl „paskutiniųjų dalykų“²⁷ laukimo (Almond, 2020, 17). Kaip pabrėžia P. C. Almond, krikščionybė buvo, nuo pat ištakų, apokaliptinė tradicija (Almond, 2020, 19). Jėzaus pamokslai buvo eschatologiniai, tai yra, skelbė laikų pabaigą, ir kilo iš judaizmo eschatologijos, kurios atgarsiai atsispindi Sib. Or. III. Eschatologinio priešo figūra yra neatsiejama nuo šių mitų, ir nuo Mesijo mito.

Krikščionybė savo eschatologinio priešo legendai įkvėpimo sėmėsi visų pirma iš Senojo Testamento. Senojo Testamento tironas – Antiochas IV, istorinis asmuo, turintis sugrįžti laikų pabaigoje (Almond, 2020, 22). Judėjų sąmonėje, jo nuodėmingumas, išdidumas ir niekšiškumas neturi lygių. Žmones jis turi vilioti apgavystėmis, ir persekioti teisinguosius trejus su puse metų. Anot Dan 12,1, aptariamas laikotarpis yra sunkmetis, „kokio nebuvo nuo tautų gimimo“, po kurio ateina galutinis teismas, o mirusieji prisikelia iš žemės. Šiuos aspektus perėmė krikščionių eschatologiniai mitai, kaip ir su Antiochu siejamą „dykros šlykštynės“ koncepciją, Antikristo tradicijoje tapusią jo personifikacija.

Pauliaus Antrame laiške tesaloniečiams minimas „nuodėmingasis, pragaišties sūnus“, turintis atsisėsti šventykloje, ir pasiskelbti Dievu. Šis asmuo, įgalintas Šėtono, įkūnija pasaulio blogio kulminaciją, prieš savo eschatologinį mūšį su Kristumi sugundydamas pasaulį ženklais ir stebuklais. Vystantis Antikristo legendai, „nuodėmingasis“ ir „pragaišties sūnus“ tapo jo titulais.

Pirmasis krikščionių teologas, vaizduojantis Antikristą kaip eschatologinę figūrą, buvo Ireniejus, savo traktate „Prieš Erezijas“ supynęs besiformuojančius eschatologinio priešo mitus, ir sudėjęs juos į darnų naratyvą. „Prieš Erezijas“ Dykros Šlykštynė, Mažasis Ragas, ketvirtasis žvėris ir

²⁷ Mirtis, teismas, rojus ir pragaras.

ketvirtasis karalius iš Danieliaus knygos persipina su Nuodėminguoju ir Pragaišties Sūnumi iš Antrojo laiško tesaloniečiams, bei Pirmuoju Žvėrimi iš Apreiškimo; visos šios figūros identifikuojamos kaip Antikristas, siejamas su Dano gentimi. Anot. P. C. Almond, Ireniejaus dėka prasideda moderniais laikais pažįstamo Antikristo mito tradicija (Almond, 2020, 18).

Antikristas ankstyvų autorių laikytas judėju arba romėnu. Judėju iš Dano genties jį laiko Ireniejus. Ipolitas tuo tarpu jį, kaip tironą, laiko romėnu, nors identifikuoja jį su Antruoju, ne Pirmuoju Apreiškimo Žvėrimi (Almond, 2020, 51). Jis atstato Romos imperiją – sužeistą pirmąjį Žvėrį, ir joje sutelkia visą pasaulio galią. Didžioji žmonijos dalis seka juo, o tuos, kurie jam priešinasi, jis sunaikina didžiulės armijos pagalba. Mažasis Ragas iš Danieliaus pranašystės ankstyvų autorių buvo identifikuojamas kaip Antikristas, o trys jo pajungti ragai – karinės pergalės.²⁸ Anot Ipolito, nugalėtos karalystės yra Egiptas, Libija ir Etiopija (Jenks, 2011, 111). Viktorinas tuo tarpu rašo (Vict. Pet. *In Apo.* 5.15): „Ir Danielius parodė dešimt ragų, ir dešimt diademų. Trys iš jų sunaikinami – tai yra, tris valdovus nužudo Antikristas; kiti septyni atiduoda jam garbę, išmintį ir galią“²⁹.

Tertulijano nuomone, Romos imperijos egzistavimas sulaiko Antikristo atėjimą (Almond, 2020, 55). Tokios nuomonės laikėsi dauguma ankstyvų autorių. Anot Ireniejaus, ženklai, padedantys atpažinti Antikristo laikus, yra Romos imperijos skilimas į dešimt karalysčių, Antikristo pasiektos karinės pergalės, ir jo vardo susidėjimas į skaičių 666 (Jenks, 2011, 110). Taip išsipildytų ir Senojo, ir Naujojo Testamento pranašystės.

Kai kurie autoriai, kaip kad Komodijanas, Antikristą sieja su Nero Redivivus legenda. Tuo tarpu Laktancijus (Lact., *Mort. Pers.*, 2, 7) tokią galimybę atmeta (Almond, 2020, 63). Laktancijus pirmasis pasiūlė versiją, jog Antikristas bus pradėtas piktosios dvasios (Almond, 2020, 65). Kai kuriais aspektais Laktancijaus Antikristas primena Sibilių Beliarą – jis prišaukia iš dangaus ugnį, pakeičia saulės kryptį, ir prakalbina atvaizdą. Visgi, Laktancijaus Antikristas, kaip ir daugumos autorių jo versija, žiauriai nužudo visus, atsisakiusius juo sekti. Sibilių Beliaras tuo tarpu nėra apibūdinamas kaip žiaurus.

Anot Augustino, Šėtono supančiojimas, aprašomas Apr. 20, 1–3, įvyko dėl Jėzaus Kristaus aukos (Almond, 2020, 7). Šėtono išlaisvinimo metas yra taip pat ir Antikristo – blogio įsikūnijimo – metas. Pagal tradicinę interpretaciją, Antikristas yra gryno blogio įsikūnijimas, kaip Kristus yra tyro gėrio įsikūnijimas. Anot Origeno, Dievo gerumo įsikūnijimui Kristuje yra lygiagretus blogio įsikūnijimas Antikriste (Jenks, 2011, 53). Kristus negali ateiti teisti pasaulio, kol jo priešininkas nepasirodė sugundyti „mirusių sielų“ – žmonių, pasmerktų pražūčiai, veikdamas „melagingais, bet nuostabiais būdais“ (Almond, 2020, 8).

²⁸ Taip pat tapatinamas su Antiochu IV Epifanu.

²⁹ haec 'cornua decem et 'decem diademata Danihel ostendit: 'et tria eradicari de prioribus, hoc est, tres duces primarios ab Antichristo interfici. ceteros septem dare illi et honorem et consilium et potestatem.

Antikristas yra Kristaus priešingybė visomis prasmėmis (Almond, 2020, 11). Jei Kristus yra kuklus, Antikristas yra išdidus. Jis turi išaukštinti nedoruosius, atgaivinti demonų (reikia suprasti, pagonių dievų) garbinimą, ir sieks sau šlovės, vadindamas save „Visagaliu Dievu.“ Anot Ireniejaus, Antikristas nėra Šėtono įsikūnijimas tiesiogine prasme, bet funkcionuoja kaip šėtoniškos įtakos centras (Jenks, 2011, 51). Tai yra, Šėtonas sutelkia visą savo galią Antikristo asmenyje, ir naudoja jį savo tikslui pasiekti. Ipolitas Antikristo išdidumą apibūdina remdamasis Izaju, ir Ezeikieliu (Jenks, 2011, 96–97). Tai yra dažnai apokaliptiniuose tekstuose pasireiškiantis mitologinis motyvas, gajus judėjiškame kovos mite. Antikristo pretendavimas į dieviškumą yra vienas esminių mito aspektų, kuriam įkvėpimo semtasi iš Apreiškimo, Antrojo laiško tesaloniečiams, sinoptinių apokalipsių, religinių senovės rytų Viduržemio jūros regiono tradicijų, ir augančio imperatoriaus kulto (Jenks, 2011, 98–99). Šios aspiracijos yra personažo maišto ir nedorų darbų kulminacija. Ireniejus rašo (Adv. Haer., 5, 25), jį stengsiantis tironiškais priemonėmis išaukštinti save kaip Dievą (Jenks, 2011, 99).

Antikristas turi įsitvirtinti kaip Mesijas judėjų požiūriu (Almond, 2020, 51). Šiuo atveju vėlgi galima jį susieti su Beliaru, turinčiu apgauti ir išrinktuosius judėjus. Visgi, krikščioniškų Antikristo mitų perspektyva yra priešinga judėjiško Sib. Or. perspektyvai, nes demonizuoja, o ne išaukština judaizmą. Judėjai buvo niekinami dalies ankstyvų krikščionių, nes nepripažino Kristaus kaip Mesijo. Kaip Kristus įsikūnija Jeruzalėje, Antikristas įsikūnija Babilone – mieste, Biblinėje mitologijoje laikomame viso blogio židiniu. Jį augina magai, kerėtojai ir burtininkai, o piktosios dvasios yra jo mokytojos, ir nuolatinės palydovės.

Antikristo laikai turi būti paženklinėti iki tol neregėto blogio – visas istorijos eigoje nutikęs blogis susikoncentruoja vieno asmens veiksmuose (Jenks, 2011, 93). Ryškiausias šio blogio aspektas yra teisingųjų persekiojimas. Šią interpretaciją siūlo Ireniejus, ir Ipolitas, remdamiesi tradiciniais apokaliptiniais vaizdiniais, ir ankstyvų krikščionių patirtimi. Anot Ireniejaus, Antikristas sutelkia visą Šėtono blogį, su visą per žmonijos istoriją nutikusių blogių (Almond, 2020, 42). Taip jis pripažįsta, kad Kristaus atpirkimas dar nėra visiškas, ir dar laukia kosminės reikšmės įvykiai, po kurių turi būti nugalėtas žmonijos blogis – tai yra, sunaikintas drauge su Antikristu.

Tyrėjų su Antikristo figūra siejamos asmenybės, kaip kad Antiochas, ir su Sibilių korpuso Beliaru tapatinamas Neronas, ankstyvoje interpretacijoje laikyti jo pirmtakais, atliekančiais panašią funkciją, ir klojantys jo darbui pamatus. Visas jo egzistavimas yra neatsiejamas nuo nuodėmės.

Antikristas žmoniją patraukia demonstruodamas stebuklus. Ši detalė vėlgi primena Sibilių Beliarą. Jis priverčia medžius žydėti ir vysti, o jūroje iššaukia audras, ar jas nutraukia (Almond, 2020, 13). Jis transformuoja medžiagas, ir keičia vandenų tekėjimo kryptį, valdo meteorologinius reiškinius, ir, kai kurių autorių interpretacijoje, prikelia mirusiuosius. Dėl savo galios, jis yra palaikomas pačiu Kristumi. Apgaulingi stebuklai krikščionių ir judėjų tekstuose yra būdingi melo pranašams ir kitiems neigiamiems personažams, ir Antikristo mito propaguotojų šis bruožas buvo

pasitelkiamas savo tikslams (Jenks, 2011, 60). Krikščionis į savo pusę siūlydamas turtus, o tuos kurių negali sugundyti, siekia palaužti terorą, ir žiauriai žudo (Almond, 2020, 13). Antikristo laikai yra krikščionių eschatologijoje minimi Didžiųjų Vargų metai, kai kiekvieno krikščionio, neišsižadėjusio Dievo, laukia žiauri baigtis. Remdamiesi Danieliaus knyga, ir vėlesniais apokaliptiniais tekstais, ankstyvieji krikščionys tikėjo Antikristo valdžią truksiant trejus su puse metų (Jenks, 2011, 86).

Pirmoji Antikristo biografija, „Apie Antikristo kilmę ir laikus“³⁰, tekstų apie šventųjų gyvenimus pavyzdžiu apytikriai 950 m. laiške karalienei Gerbergai buvo parašyta Benediktinų vienuolio iš Prancūzijos, vardu Adsas (Almond, 2020, 10). Šį tekstą galima laikyti tuo metu egzistavusių Antikristo mitų sinteze, aprašančia jo gyvenimą nuo gimimo iki mirties.

Taigi, Beliaro aprašymas Sib. Or. III turi daug panašumų su pasakojimais apie Antikristą vėlesnėje literatūroje. H.–J. Klauck vadina Sib. Or. silpna sąsaja tarp Antikinės legendos, ir Apreiškimo (Klauck, 2001, 691). Sibilių Beliarą nuo tradicinio Antikristo skiria tironijos aspektas – Beliaras yra Dievo priešas, tačiau nėra tironas; tekste neužsimenama apie jokių jo vykdomų persekiojimus. Beliaras ne iki galo laikytinas Antikristo mito pavyzdžiu: jo atėjimas ir veikla nėra mesijiška, be to, tekste neužsimenama apie jo vykdomus užkariavimus, bei panašius veiksmus, taigi klausimas, ar jį galima vadinti ir tikru eschatologiniu tironu. Nepaisant to, personažo įtaka Antikristo mito formavimuisi išlieka reikšminga.

2.2 Romos sunaikinimas

Sibilių korpuse didelę dalį naratyvo užima istoriniai siužetai. Šie naratyvai visuomet yra nukreipti į ateitį, nors dalis jų teksto rašymo laikotarpiu jau buvo įvykę. Dėl šios priežasties tyrėjų korpuso knygos yra asocijuojamos su *ex eventu*³¹ pranašystėmis. E. Greensmith teigia orakulo tekstą esant sąmoningai miglotą jo parašymo laiko ir vietos atžvilgiu (Greensmith, 2022, 192). Skaitytojui tampa sudėtinga atskirti *ex eventu* pranašystes nuo eschatologinių³². Orakulo istorinės atramos yra netvirtos, tačiau *ex eventu* pranašysčių naudojimas padėjo sukurti patikimumo įvaizdį, nes dalis teksto į ateitį projektuojamų įvykių jau buvo išsipildę – taip Sibilės personažas pasirodo teisus.

Dažnas Sib. Or. istorinių ir politinių naratyvų elementas yra prieš Romą nukreiptas Sibilės personažo (taigi, korpuso autorių, ir jų atstovaujamų bendruomenių) įniršis. Tekstuose Roma vaizduojama kaip vienas Dievo rūstybės taikinių, ir pragaištingų pranašysčių objektų. Korpuse antiromėniški sentimentai gausiausiai pasireiškia Sib. Or. IV, ir Sib. Or. V, tačiau figūruoja jau seniausiose knygose, taigi, Sib. Or. III.

³⁰ De ortu et tempore Antichristi

³¹ Pranašystė, parašyta numatomam įvykiui jau įvykus, bet pateikiama tarytum ateities įvykiai.

³² Su pasaulio pabaiga susijusios pranašystės.

αὐτὰρ ἐπεὶ Ῥώμη καὶ Αἰγύπτου βασιλεύσει
εἰσέτι δηθύνουσα, τότε δὴ βασιλεία μέγιστη
ἀθανάτου βασιλῆος ἐπ' ἀνθρώποισι φανεῖται.
ἦξει δ' ἄγνὸς ἄναξ πάσης γῆς σκῆπτρα κρατήσων
εἰς αἰῶνας ἅπαντας ἐπειγομένοιο χρόνιοι.
καὶ τότε Λατίνων ἀπαραίτητος χόλος ἀνδρῶν·
τρεις Ῥώμην οἰκτρῇ μοίρῃ καταδηλήσονται.
πάντες δ' ἄνθρωποι μελάθροισι ἰδίοισιν ὀλοῦνται,
ὅπποταν οὐρανόθεν πύρινος ῥεύση καταράκτης.
οἴμοι, δειλαίη, πότ' ἐλεύσεται ἡμαρ ἐκεῖνο
καὶ κρίσις ἀθανάτοιο θεοῦ μεγάλου βασιλῆος;
ἄρτι δ' ἔτι κτίζεσθε, πόλεις, κοσμεῖσθέ τε πᾶσαι
ναοῖς καὶ σταδίοις ἀγοραῖς χρυσοῖς ξοάνοις τε
ἀργυρέοις λιθίνοις τε, ἵν' ἔλθῃτ' εἰς πικρὸν ἡμαρ.
ἦξει γάρ, ὅπποταν θείου διαβήσεται ὁδμή
πᾶσιν ἐν ἀνθρώποισιν. ἀτὰρ τὰ ἕκαστ' ἀγορεύσω,
ὅσσαις ἐν μέροπες κακότητα φέρουσιν.³³

Taigi, epizodo pradžia yra chronologinė nuoroda į pranašystės išsipildymo laiką. Dievo karalystė, ir Romos teismas turi ateiti Romai užėmus Egipto sostą. Galima tik svarstyti, ką autorius turi galvoje sakydamas „ilgai užtrukdama“ – galbūt, Romos valdžia Egipte netvirta, arba pasiduoda įtakai, ir netaiko oponentams didelių represijų. Naratyvas konstruojamas taip, tarytum Romos valdžia Egipte būtų ateities vizija, tačiau Sibilių korpuso polinkis į *ex eventu* pranašysčių naudojimą leidžia spėti tekstą buvus parašytą jau Romai perėmus Egipto valgyką. Šis faktas nepatinka orakulo autoriui, todėl kai kurie tyrėjai laiko jį valdžiai simpatizuojančiu Egipto judėju.

Dievo karalystės atėjimas ženklina Romos teismą. Anot pranašės, visiems romėnams ateis pražūtis, Rojui ant Lacijaus išliejus ugnį. Romėnai yra nuodėmingi, o ugnis vaizduojama kaip apvalančioji jėga – tai motyvas, gerai pažįstamas šiuolaikiniam skaitytojui. Formuojantis

³³ Bet kai Roma viešpataus Egipte, ilgai užtrukdama, // Iškilis žmonėms didi nemirtingojo karaliaus karalystė, // Ir ateis šventasis karalius, valdysiantis visą žemę per visus bėgančio laiko amžius, // Tuomet Lacijaus žmonėms ateis // nenumaldoma rūstybė; // Trise siaubs Romą apverktinu likimu, // Visi pražus po savo stogų kraigais, // Kai iš dangaus pasipils ugnies srautas. // O, vargas man, nelaimingajai! Kada gi ateis toji diena, ir nemirtingojo Dievo, didžiojo karaliaus teismas? // o dabar jūs statykitės, miestai, ir visi puoškitės šventyklomis stadionais, aikštėmis ir stabais // iš aukso, sidabro ir akmens, // kad sulauktumėt atpildo dienos. // Nes ji ateis, ir visi žmonės pajaus // dievišką kvapą. O dabar iš eilės paskelbsiu, kokiose miestuose mirtingieji patirs nelaimių.

apokaliptinei literatūrai, nedorųjų sunaikinimas ugnimi tapo dažnu vaizdiniu. Tiesa, paskutinėse eilutėse kalbėdamas apie laukiančias negandas, orakulo autorius vartoja žodį „πόλεσιν“ (*visi*), ne, pavyzdžiui „Λατίνων ἀνδρῶν“ (*Lacijaus vyrai/žmonės*), kaip anksčiau epizode. Tai leidžia spėti, ar galvoje turimi tik romėnai, ar visi imperijos žmonės. Dėl to, jog epizodas skirtas Romai, logiška manyti autorių visų pirma galvoje turėjus romėnus, nors Sibilių korpusui būdingas ir universalumas.

Sibilė Romos pražūtis nekantriai laukia. Pranašės požiūriu, imperijos visuomenė nusipelnė atpildo valandos už viską, ką privertė iškeisti aplinkines tautas, ir už savo nedorą elgesį. Ji paniekinamai žvelgia į Romos didybę, kuri teksto parašymo laikotarpiu tik auga. Šventyklos, teatrai ir turgaus aikštės simbolizuoja priespaudą, kurią kenčia visos Romos nukariautos tautos. Spindintys pastatai, ir meno kūriniai bus sunaikinti, nes reprezentuoja Romos puikybę, Sib. Or. autoriaus požiūriu slegiančia pasaulį.

Sib. Or. tradicija iš prigimties yra glaudžiai susijusi su Roma nuo pat ištakų, dėl Sibilės personažo reikšmės romėnų kultūroje ir religijoje (Piotrkowski, 2019, 220). Kaip minėta įvade, nuo V a. pr. Kr. Romoje egzistavo Sibilių knygomis vadintų knygų kolekcija, II a. pr. Kr. prarasta gaisre. Apie šių vaidmenį valstybės politikoje užsimena Ciceronas, o Augustas, atėjęs į valdžią ir sunaikinęs daugelį kitų orakulų, perėmė jas į savo rankas (de Villiers, 1997, 85). Šis faktas padeda įsivaizduoti pranašysčių, ir paties Sibilės personažo, politinę įtaką Romoje. Iš esmės, Sibilės figūrą kuri laiką galima vadinti įtakingiausia romėnų pasaulio pranaše (van Noorden, 2017, 103).

Moderniais laikais, kaip minėta anksčiau, vyrauja nuomonė Sib. Or. III esant skirtingų autorių, skirtingais laikotarpiais sulipdytą iš dalių. Nepaisant to, šios dalys yra tematiškai susijusios. Priešiškumo Romai sentimentas, esantis dalies teksto centre, siejasi su kitomis knygų vietomis.

Sibilių korpuse Romos pražūtį numato pačių romėnų pranašė, todėl orakulas tampa dar labiau imponuojantis, ir gana ironiškas. Sib. Or. smerkiamas politeizmas, ir romėnų kultūroje nesvetimi homoseksualūs santykiai. Taigi, romėnų pranašė romėniškas tradicijas tapatina su nedoru elgesiu.

2.2.1 Priešiškumo Romai Sib. Or. III klausimas

Dėl spėjamos Sib. Or. III parašymo datos, išreiškiama neapykanta Romai gali nustebinti. Sib. Or. III Orakulas prieš Romą daugumos tyrėjų pagal sąsajas su tolimesne teksto dalimi (464–469)³⁴ datuojamas I a. pr. Kr. pirmąja puse (van Noorden, 2023, 188). Priešiškumas Romai judėjų bendruomenėje visų pirma išsiplieskė dėl Jeruzalės šventyklos sunaikinimo 70 metais (Piotrkowski, 2019, 220), o didelės represijos judėjams netaikytos iki Vespasiano laikų³⁵. Jeruzalės šventyklos nusiaubimas laikomas ir pagrindine antiromėniškų sentimentų priežastimi ir Sibilių korpuse, tačiau

³⁴ Liečia pilietinį karą Romoje.

³⁵ 69–79 mūsų eros metai.

Sib. Or. III, vėlgi, šiai tendencijai nepriklauso. Tačiau, svarbu prisiminti viena – tautų laisvės troškimas, vertinamas moderniais laikais, egzistavo ir senovėje. Viena iš priežasčių, kodėl judėjai nekenė Romos, galėjo būti pats faktas, jog ši juos nukariavo.

Kartais Sib. Or. III pasireškianti neapykanta Romai aiškinama graikų istorinės patirties (galios iš Vakarų priespaudos) persipynimu su judėjų siekiais (van Noorden, 2023, 186). Kita perspektyva teigia didelę dalį Sib. Or. III orakule prieš Romą liejamos tulžies esant skirtą romėnų imperializmui dar Romos Respublikos laikais (Price & Berthelot, 2020, 208). Pavyzdžiui, tekste išreiškiamas nepasitenkinimas Romos valdžia Egipte, ir pranašaujamos romėnų žudynės iš dangaus srūvančioje ugnyje (Sib. Or. III 46–56). Tekste iškyla nuorodos į Mitridato karus, pilietinius konfliktus Marijaus ir Sulos laikais, Pompėjų ir Cezario valdžią (Price & Berthelot, 2020, 195–196). Sib. Or. III taip pat figūruoja Azijos nepasitenkinimas Vakarų Romos valdžia, ir mokesčiais Rytų Viduržemio regione (Price & Berthelot, 2020, 194). Orakule perspėjama, kad visą turtą, kurį Roma perėmė iš rytų, Azija atsiims trigubai daugiau, ir atkeršys už Romos puikybę (Sib. Or. III 350–355).

2.2.2 Epizodo adresato ir paskirties klausimas

Istoriniai siužetai Sibilių korpuse persipina su mitologija, ir simbolizmu. Ryškiausiai ši tendencija atspindi teksto epizoduose, kuriuose helenistinės kultūra susimaišo su bibliniais vaizdiniais. Sibilių autoriai leidžia sau kūrybinę laisvę operuodami klasikinės edukacijos elementais. Sib. Or. III parašymo laikotarpiu, helenistinė kultūra laikyta kultūros etalonu. Judėjiškoms tradicijoms uždedant graikišką kaukę, bibliniai vaizdiniai paversti patraukliais didesnei auditorijai, nes graikų kultūra Viduržemio pasaulyje laikyta etalonu.

Žinoma, galima kelti klausimą, kam iš tiesų buvo skirtas Sib. Or. III – plačiai auditorijai, ar konkrečiai visuomenės daliai? Iš teksto kalbos galima spėti tekstą esant skirtą plačiai auditorijai, nes naudojamosi plačiai žinomais įvaizdžiais, tekstas parašytas graikiškai, o išsigelbėjimas siūlomas svetimtaučiams, kurie priims judėjų Dievą – Sib. Or. III tekstas išskiria daugelį bendruomenių, nuo visos žmonijos iki atskirų tautų ir netgi polių. H. Van Noorden pastebi, jog Sib. Or. naratyvas yra iš esmės orientuotas į išorę, taigi, yra parašytas su intencija paveikti kitus, tai yra, ne autoriaus tautiečius bei turėti jiems reikšmę (van Noorden, 2023, 186). Viena modernių teorijų apie Sib. Or. paskirtį laiko šį korpusą misionieriška literatūra, kurioje Sibilės personažas naudojamas atversti pagonims (van Noorden, 2023, 186). Tiesa, agresyvus misionieriškumas yra būdingas veikiau krikščionybei, nei helenistiniam judaizmui. Sib. Or. III tekstas informuoja skaitytoją apie judaizmą, ne primygtinai skatina laikytis judėjiškų papročių. Skaitytojas spaudžiamas tik priimti judėjišką monoteizmą.

Visgi, net jei Sib. Or. III buvo skirtas pirmiausia judėjams, didelė dalis pačių judėjų buvo helenizuota, todėl graikiškas tekstas, perpinant helenistinę kultūrą su bibliniais motyvais, galėjo

pasirodyti patrauklesnis autoriaus tautiečiams. Teorija Sib. Or. III tikslinę auditoriją buvus helenizuotus judėjus egzistuoja (van Noorden, 2023, 187). Sibilės personažą tuo atveju galima laikyti graikakalbių judėjų identiteto patrauklaus išorinio įtvirtinimo išraiška, panašiai, kaip Aristėjo laiškas, liudijantis Septuagintos gimimą. Graikakalbių judėjų bendruomenė tokiu atveju vaizduoja save ne tik kaip lygią graikų bendruomenei – tai graikų bendruomenė turėtų lygiuotis į graikakalbių judėjų bendruomenę. Visgi H. Van Noorden teigia Sib. Or. III naratyvo judėjišką identitetą esant tvirtą, ir dėl šios priežasties, autoriui nebuvo reikalo jo įtvirtinti (van Noorden, 2023, 187). Taigi, labiau tikėtina Sib. Or. III buvus skirtą plačiai auditorijai. Tuo tarpu sudėtinis Sibilių korpuso, ir paties Sib. Or. III pobūdis, lemia ir galimybę, jog skirtingos teksto atkarpos yra skirtos skirtingoms auditorijoms.

H. Van Noorden nuomone, politinė rezistencija greičiausiai nebuvo judėjų Sib. Or. autorių pirminis tikslas – politinei rezistencijai įkvepiančio šaltinio funkciją korpusas įgavo Romos valdžios pokyčių įtakoje (van Noorden, 2023, 185). Nepaisant to, autorė visiškai neatmeta politinės rezistencijos faktoriaus kaip vieno galimų Sib. Or. autorių tikslų, net jei šis nebuvo pirminis. Priešprieša Romai yra reikšminga siužetų dalis nuo pat Sib. Or. III. Vadinasi, nuo pat Sib. Or. III, korpuso autoriai jautė priešišumą imperijos valdžiai, ir laikė jo demonstravimą svarbiu. Tokia perspektyva tyrėjams leidžia skirti dėmesį korpuso sudėčiai prigimčiai, bei galimoms skirtingoms tikslinėms auditorijoms, į kurias nukreipti korpuso tekstai, formuluojami tam tikrų žinių bei formos pagalba (van Noorden, 2023, 190). Analizė leidžia atkreipti dėmesį į žanrą ir autorių vartojamą kalbą, prieš susitelkiant į tekstų turinį.

Sib. Or. vėliau iš tiesų neretai pasitelkti kaip maišto prieš Romą ir galios konsolidavimo įrankiai. Pavyzdžiui, ant karalienės Zenobijos iniciatyva leistų monetų randama ne viena nuoroda į Sib. Or. (Finlayson, 2019, 1). Visgi politinės rezistencijos elementą literatūroje J. Scott apibrėžia kaip paslėptą šifrą – tekste užkoduota kalba išreiškiama pretenzija į teisėtą galią (van Noorden, 2023, 190). Sib. Or. atveju svarbu pastebėti ir tai, jog korpusė priešiškas Romai nėra užšifruotas. P. Oakes pabrėžia, kad Sib. Or. nėra sąmoningos politinių maištininkų literatūros pavyzdys (Price & Berthelot, 2020, 204), ir su juo didele dalimi galima sutikti. Nėra gerai kiekvieną Antikos tekstą, moderniais laikais tyrėjų ir skaitytojų interpretuojamą kaip rezistencijos prieš Romą išraišką, tapatinti su specifiskai politine priešprieša. Sib. Or. vartojama kalba veikiau būdinga eschatologinių pranašysčių žanrui, nei specifinėms istorinėms aplinkybėms. Egzistuoja versija, jog ištraukoje *ex eventu* kalbama apie triumvirato laikus.

Čia galima paminėti galimybę, jog, panašiai kaip pirmajame skyriuje nagrinėtas Beliario epizodas, orakulas prieš Romą yra vėlesnių laikų intarpas Sib. Or. III kontekste. Antiromėniška rezistencija galimai tapo korpuso funkcija vėliau, nei parašytas Sib. Or. III, bet orakulų tekstai buvo nuolatos pildomi, todėl antiromėniški siužetai ilgainiui redaktorių įpinti į seniausias jų knygas. Sib. Or. atspindi ilgalaikės tvirtybės imperinės priespaudos akivaizdoje patirtį, ir daug platesnę

perspektyvą, nei vien rezistencinė literatūra (van Noorden, 2023, 188). Nepaisant to, rezistencija korpuse figūruoja, net jei Sib. Or. III atveju – tik atskirose teksto dalyse. Sibilių korpuse antiromėniška rezistencija pasireiškia klasikinių personažų, siužetų ir literatūros formų perėmimu ir jų panaudojimu polemikoje, anarchistiniais galios persivertimo vaizdiniais, bei vizijose vaizduojama engiamųjų atgautu agentišku, turinti įkvėpti skaitytoją. Sib. Or. atstovaujama rezistencijos forma yra intelektualinė, skatinanti vaizduotę, o ne konkrečius veiksmus.

2.2.3 Antiromėniška polemika

Vienas iš būdų, kuriuo Sib. Or. III pretenduoja į patikimumą, yra senovės iššaukimas. Ši tendencija pasitelkiama dėl vyravusios kultūros. Antikos pasaulyje senovė laikyta vertybe. Tautos siekė parodyti turinčios kuo gilesnes šaknis, o informacija laikyta tuo patikimesne, kuo senesnis jos šaltinis. Pretenzija į pirmenybę yra dažnai naudojama judėjų graikiškos literatūros autorių strategija (van Noorden, 2023, 193). Sib. Or. III autorius, pavyzdžiui, paliečia homerišką tradiciją ir jai oponuoja, taip siekdamas autoriteto, kurį Antikos pasaulyje turėjo epinė poezija. Homero poezija Sib. Or. III tekste retrospektyviai vaizduojama kaip apokaliptinė.

Sibilės ir Homero priešpriešos epizodas, anot H. Van Noorden, laikytinas teksto pagrindinio sluoksnio dalimi nepaisant to, jog, panašiai kaip Beliaro epizodas, greičiausiai yra įterpinys (van Noorden, 2023, 193). Sib. Or. III funkcionavo kaip pavyzdys vėlesnėms korpuso knygoms: perėmę graikišką hegzametą, autoriai pavertė jį maišto įrankiu. Sibilių korpuse galima pastebėti sąmoningus lingvistinius sprendimus, kaip kad žodžių žaidimas, ir nuspėjamas etimologizavimas, būdingas klasikiniams tekstams, kaip kad Homero poemos (van Noorden, 2023, 195). Šie aspektai, drauge su graikų ir hebrajų poetinės tradicijos atspindžiais, yra etninio identiteto išraiška, vėliau tapusi tylios rezistencijos forma.

Graikiškų literatūros formų naudojimas ir Sib. Or. santykis su Roma yra glaudžiai susiję. Dėl didžiulės įtakos, kurią graikų kultūra darė Romai, šios perėmimas bei literatūrinės varžybos su ja, funkcionavo kaip būdas Sibilei parodyti pranašumą prieš Romą (van Noorden, 2023, 193–94). Šią poziciją galima bent iš dalies sieti su tiesiogine antiromėniška polemika, jei ne laikyti tiesiogine jos dalimi.

Tiesa, Sib. Or. III pastebėtina pačius graikus esant traktuojamus su tam tikra atjauta – jiems siūlomas išsigelbėjimas pagonybės išsižadėjimo, ir judėjų Dievo pripažinimo atveju (Piotrkowski, 2019, 221). Kaip minėta anksčiau, didelė judėjų dalis buvo helenizuota, o graikai, kaip ir judėjai, buvo romėnų nukariauta tauta. Dėl šių priežasčių judėjų autoriai galimai jautė tam tikrą bendrumą su graikais. Romėnams, tuo tarpu, grasinama tik pražūtimi.

Antiromėniška polemika Sibilių korpuse atsiskleidžia visų pirma tekste pasirodančiame Romos ir Trojos likimų sugretinime. Romėnai sąmoningai kildino save iš Trojos, siedami legendinio miesto įkūrėjo Romulo giminę su *Iliados* ir *Eneidos* herojumi Enėju, išvengusiu Troją pasiglemžusios pražūties. Orakulo tekste Romos istorija tematiškai primena Trojos istoriją. Tekste Romos ir Trojos kilmė, identitetas ir nuopuolis struktūriškai invertuojami, ir taip paverčiami retrospektyviomis vieni kitų analogijomis (Greensmith, 2022, 196). Taip sibilistai galimai polemizuoja su *Eneida* – vienu reikšmingiausių romėnų literatūros paminklų.

Sib. Or. III Roma apibūdinama kaip tarp karalių sėjanti baime, plėšianti tolimas žemes, engianti žmoniją (Sib. Or. III 175–182). Romėnai orakulo autoriaus požiūriu – necivilizuoti laukiniai, tarytum žvėrys, niokojantys bandas, deginantys namus, ir žmones varantys į vergiją, kol Dievas neišlieja ant jų ugnies (Sib. Or. III 520–544). Taigi, priešiškus Romai kyla visų pirma dėl jos agresijos aplinkinių tautų atžvilgiu. Šie kaltinimai, neabejotinai, nėra iš piršto laužti. Roma garsėjo savo užkariavimais, ir negailestingumu, o viena jos užkariautų tautų buvo judėjai. Net jei judėjams netaikytos smarkios represijos, jie nebuvo patenkinti svetimšalių valdžia; tai atspindi ir Mesijo, išgelbėtojo iš priespaudos, laukimas. Be to, galima svarstyti, ar autorių, taigi, judėjų visuomenės, nebuvo paveikęs romėnų elgesys su kitomis visuomenės grupėmis, kurioms represijos taikytos. Žmogiška atjauta, visgi, egzistavo nuo senų senovės. H. Van Noorden pabrėžia, kad atsikartojantis motyvai Sib. Or. III–V yra veikiau skirti pavaizduoti Romos priespaudą ir smurtą kaip universalius, nukreiptus prieš visą pasaulį, o ne išskirtinai prieš judėjus (van Noorden, 2023, 200).

Kita Sibilių korpuso autorių nepakantumo romėnams, ar, šiuo atveju, visiems pagonims priežastimi galima laikyti moralinį kultūrų nesuderinamumą. Sib. Or. III kritikuojamos pagonių seksualinės praktikos, kaip kad svetimavimas ir homoseksualūs ryšiai (ypač tarp vyrų), jie kaltinami smurtu, apgavystėmis, puikybe, ir kitų priespauda. Iš esmės, jie aplamai kaltinami nedora³⁶. Tuo tarpu judėjai vaizduojami kaip dorybingi – kuklūs, teisingi, gailintys silpnesnių, gerbiantys vyresnius ir santuoką. Tekste išreiškiamas universalios etikos konceptas, o šios etikos šaltinis yra (judėjų) Dievas (Gabrielson, 2015, 223). Taigi, žemėje universaliai neįsivyravus (judėjų) Dievo moralei bei įstatymams, negali ateiti idiliškas aukso amžius – pagonių etika atmetama, ar jos priimama tiek, kiek ji sutampa su judėjų etika.

2.2.4 Romos sunaikinimas apokaliptinėje literatūroje

Sib. Or. būdingas priešiškus Romai yra dažnas reiškinys apokaliptinėje literatūroje. Apokaliptiniai raštai yra iš prigimties politiniai ir talpina simbolinius vaizdinius bei užkoduotas žinutes, turinčias

³⁶Κακία (nedora), ἀνομία (anarchija, suirutė įstatymų atžvilgiu), ἀδικία (neteisybė).

autoriaus žinią suprantančius žmones įkvėpti išsivadavimo viltimi (Diehl, 2013, 176). Ankstyva krikščionių bendruomenė vystėsi Romos imperijos šešėlyje ir susidūrė su represijomis. Apokalipsės sąveikauja su tautų politinio nesaugumo jausmu, religiniais įsitikinimais ir populiariais prietarais, liečiančiais jų gyvenamą laikotarpį bei ateitį (Finlayson, 2019, 3). Apokaliptiniai tekstai turėjo tendenciją daryti didelę psichologinę ir politinę įtaką visuomenėms, kuriose buvo paplitę. Engiamos visuomenės dalys naudojosi apokalipsėmis kaip politine propaganda prieš valdančiąją klasę ar tautą, o kultūrinės mažumos – visuomenę, iš kurios išsiskyrė moralinėmis bei etinėmis normomis. Ne viena senovinė apokalipsė yra politinio maišto išraiška, kurios autorius mistinę įkvėpimą pasitelkė kaip autentiškumo garantą, ir kuri funkcionavo kaip vilties šaltinis engiamoms mažumoms.

Ko gero, žymiausias ir įtakingiausias apokaliptinio žanro tekstas, taip pat savo parašymo laiku funkcionavęs kaip rezistencinės literatūros egzempliorius, yra Naujojo Testamento Apreiškimas Jonui³⁷, kurio 17–19 skyriuose išreiškiama neapykanta Romai, ir pranašaujama jos griūtis. Tiesa, Apreiškime Romos vardas nėra minimas nei karto. Romos vietoje Jonas, ir jo vizijas medijuojančios jėgos, vaizduoja Babiloną. Babiloną Apreiškime kaip Romą interpretuoja jau ankstyvi bažnyčios autoriai, kaip Viktorinas (Diehl, 2013, 170). Anot. J. Diehl, Apreiškimo autorius meistriškai perpina Senojo Testamento įkvėptus vaizdinius su pagoniškos kultūros įkvėptais vaizdiniais, taip pritaikydamas tekstą ir judėjiškos, ir pagoniškos kilmės krikščionims (Diehl, 2013, 174). Šiuo atveju Apreiškimą galima sugretinti su Sibilių korpusu.

Romos įvardijimo Babilono vardu atžvilgiu, Apreiškimas nėra unikalus – Babilonas yra dažnas Romos pakaitalas apokaliptiniuose tekstuose. Babilono vardas kaip alegorija Romai naudojamas ir Sibilių korpusė, tiksliau, Sib. Or. V (van Noorden, 2023, 190). P. Oakes nuomone, Apreiškimas 17–19 skyriuose greičiausiai atspindi judėjų rašytinę tradiciją Romą įvardyti kaip Babiloną (Price, 2020, 211). Šią tradiciją perėmė krikščionys. Roma, kaip Babilonas savo laiku, yra karalystė, viešpataujanti pasaulyje daugelį metų. Apreiškimą šiuo atveju taip pat galėjo įkvėpti Pranašų tradicija, numatanti Babilono žlugimą, kaip kad Izajo pranašystės (Iz 21, 9; Iz 13, 1–14, 23). Roma paėmė judėjų tautą į nelaisvę kaip kadaise Babilonija, todėl yra prilyginama Babilonui, ir jai, naujam Babilonui, pranašaujama neišvengiama pražūtis.

P. Oakes pabrėžia, kad I a., ir II a. pradžioje, miesto, valdančio visus žemės karalius, simbolis galėjo reikšti tik Romą (Price, 2020, 209). Apr. 18 siužete, į Babiloną vežamos visos pasaulio prekės. Po miesto žlugimo pirkliai rauda nieką šių nebeperkant. Roma Apr. parašymo laikotarpiu buvo pagrindinis prekybos kviečiais, bei prabangos prekėmis centras (Price, 2020, 210). Babilonas taip pat yra pagrindinis „žmonių kūnų ir sielų“ pirkėjas (Apr 18, 12–13), kas greičiausiai reiškia Romos

³⁷ Manoma, parašytas prieš 70 m., taigi, judėjų apokaliptinės literatūros klestėjimo laikotarpiu.

prekybą vergais. Pasak P. Oakes, už Romą tinkamesnių kandidatų miestui, vaizduojamam kaip girtam nuo šventųjų kraujo, nėra (Price, 2020, 211).

Romos sunaikinimo siužetas pasirodo 17 Apreiškimo skyriuje. 16 skyriuje, septyni angelai išpila ant pasaulio septynis Dievo rūstybės dubenis (Apr 16, 1–20). Septintam angelui išpylus septintąjį dubenį, pasipila žaibai, o pasaulį sukrečia stipriausias žemės drebėjimas istorijoje (Apr 16, 18). Po drebėjimo, tekste įvardijamas „Didysis miestas“³⁸ suskyla į tris dalis, o pagonių miestai sugriūva (Apr 16, 19). Anot Jono, Dievas „prisimena didįjį Babiloną, kad jam duotų savo rūstybės ir įniršio vyno taurę“³⁹. Tyrėjų nuomone, kaip minėta prieš tai, Babilonas iš tiesų reiškia Romą – naująjį Babiloną. Vienas iš dubenis išpylusių angelų prieina prie Jono, ir pakviečia jį stebėti teismą „didžiosios ištvirtkėlės, sėdinčios ant didžiųjų vandenų“, su kuria „ištvirtkavo žemės karaliai“, ir kurios „ištvirtkimo vynu pasigėrė žemės gyventojai“⁴⁰. Angelas nusineša Joną į dykumą, kur šis išvysta moterį, sėdinčią ant skaisčiai raudono žvėries, „pilno piktžodiškų vardų“, ir turinčio septynias galvas, ir dešimt ragų⁴¹. Semiantis įkvėpimo iš Danieliaus knygos, ragai rodo karališką galią, todėl daugumos tyrėjų Žvėris yra identifikuojamas su Romos imperiniu autoritetu (Carey, 2026, 10). Jonas apibūdina moterį kaip apsirengusią purpuriniais ir raudonais drabužiais, ir pasipuošusią auksu, brangakmeniais bei perlais, o rankoje laikančią aukso taurę (Apr 17, 5). Moteris, Didysis Babilonas⁴², yra girta „nuo šventųjų ir Jėzaus liudytojų kraujo“⁴³. Angelas paaiškina Jonui, jog septynios Žvėries galvos yra septynios kalvos, ir septyni karaliai, iš kurių penki žlugo, vienas tebėra, o vienas dar nepasirodė⁴⁴. Pats Žvėris yra aštuntas karalius, kartu ir vienas iš septynių⁴⁵. Ant 71 m. azijietiškos monetos deivė Roma vaizduojama sėdinti ant septynių kalvų (Hidalgo, 2023, 217). Taigi, vizualiai, Babilonas yra deivės Romos karikatūra. Dešimt ragų taip pat simbolizuoja karalius, kurie dar negavo valdžios, ir kurie, atidavę valdžią Žvėriui, drauge su juo kovos prieš Avinėlį⁴⁶. Vandenys, ant kurių sėdi moteris, reiškia tautas⁴⁷. Anot angelo, Žvėris ir jo dešimt ragų ims nekęsti Ištvirtkėlės, nuplės jos drabužius,ės jos kūną, ir ją sudegins ugnyje⁴⁸.

³⁸ „ἡ πόλις ἡ μεγάλη“

³⁹ καὶ πᾶσα νῆσος ἔφυγεν, καὶ ὄρη οὐχ εὐρέθησαν.

⁴⁰ μεθ' ἧς ἐπόρνευσαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ ἐμεθύσθησαν οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν ἐκ τοῦ οἴνου τῆς πορνείας αὐτῆς. καὶ ἀπήνεγκέν με εἰς ἔρημον ἐν πνεύματι.

⁴¹ καὶ εἶδον γυναῖκα καθημένην ἐπὶ θηρίον κόκκινον, γέμοντα ὀνόματα βλασφημίας, ἔχων κεφαλὰς ἑπτὰ καὶ κέρατα δέκα.

⁴² Šis vardas užrašytas jai ant kaktos.

⁴³ καὶ εἶδον τὴν γυναῖκα μεθύουσαν ἐκ τοῦ αἵματος τῶν ἁγίων καὶ ἐκ τοῦ αἵματος τῶν μαρτύρων Ἰησοῦ.

⁴⁴ ἑπτὰ κεφαλὰι ἑπτὰ ὄρη εἰσὶν, ὅπου ἡ γυνὴ κάθηται ἐπ' αὐτῶν. καὶ βασιλεῖς ἑπτὰ εἰσὶν· οἱ πέντε ἔπεσαν, ὁ εἷς ἔστιν, ἄλλος οὐπω ἦλθεν, καὶ ὅταν ἔλθῃ ὀλίγον αὐτὸν δεῖ μέναι.

⁴⁵ καὶ τὸ θηρίον ὃ ἦν καὶ οὐκ ἔστιν, καὶ αὐτὸς ὄγδοός ἐστιν καὶ ἐκ τῶν ἑπτὰ ἐστιν, καὶ εἰς ἀπώλειαν ὑπάγει.

⁴⁶ καὶ τὰ δέκα κέρατα ἃ εἶδες δέκα βασιλεῖς εἰσὶν, οἵτινες βασιλείαν οὐπω ἔλαβον, ἀλλὰ ἐξουσίαν ὡς βασιλεῖς μίαν ὥραν λαμβάνουσιν μετὰ τοῦ θηρίου. οὗτοι μίαν γνώμην ἔχουσιν, καὶ τὴν δύναμιν καὶ ἐξουσίαν αὐτῶν τῷ θηρίῳ διδούσιν. οὗτοι μετὰ τοῦ ἀρνίου πολεμήσουσιν, καὶ τὸ ἀρνίον νικήσει αὐτούς, ὅτι κύριος κυρίων ἐστὶν καὶ βασιλεὺς βασιλέων, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ κλητοὶ καὶ ἐκλεκτοὶ καὶ πιστοί.

⁴⁷ Καὶ λέγει μοι, Τὰ ὕδατα ἃ εἶδες, οὗ ἡ πόρνη κάθηται, λαοὶ καὶ ὄχλοι εἰσὶν καὶ ἔθνη καὶ γλῶσσαι.

⁴⁸ καὶ τὰ δέκα κέρατα ἃ εἶδες καὶ τὸ θηρίον, οὗτοι μισήσουσιν τὴν πόρνην, καὶ ἡρμηωμένην ποιήσουσιν αὐτὴν καὶ γυμνὴν, καὶ τὰς σάρκας αὐτῆς φάγονται, καὶ αὐτὴν κατακαύσουσιν ἐν πυρὶ

18 skyriaus pradžioje, iš dangaus nužengęs angelas praneša, jog didysis Babilonas krito (Apr 18, 2–3), o Dievo tauta raginama palikti sostinę, nes miestas bus teisiamas (Apr 18, 4–8). Sostinę aprauda karaliai, pirkliai, ir jūreiviai (Apr 18, 9–19), o šventieji raginami džiaugtis šiuo teismu (Apr 18, 20). 19 skyriuje Jonas išgirsta minias Rojuje džiūgaujant dėl Babilono teismo (Apr 19, 1–3), ir pranešimą apie Avinėlio vestuves (Apr 19, 8).

Taigi, Apreiškimo siužete gausu nuorodų į Romą. Žvėries galvos, reiškiančios septynias kalvas, ir septynis karalius, ko gero, yra ryškiausia iš jų (Price & Berthelot, 2020, 219). Roma – tai miestas, pastatytas ant septynių kalvų, kurio valdymas prasidėjo nuo septynių karalių. Žvėris yra lyginamas su ketvirtuoju Danieliaus Žvėrimi, ir tapatinamas su labai panašiai apibūdintu Žvėrimi Apr. 13, taip pat siejamais su Romos imperija.

P. Oakes mano, kad aprašydamas Babiloną, Jonas galvoje turi specifiškai Romą (Price & Berthelot, 2020, 208). Tekste vaizduojamas miestas kontroliuoja politiką ir prekybą, taigi, karalius ir pirklius. Jonas kritikuoja Romą dėl prabangaus gyvenimo būdo, vaizduodamas Babiloną kaip dėvinčią prabangius drabužius bei papuošalus, ir vėliau pateikdamas importuojamų prabangos prekių sąrašą (Price & Berthelot, 2020, 216). Prabanga ir puikybė kaip įžeidimas Dievui vaizduojami ir judėjų šventraščiuose, ir Naujajame Testamente. Užuominos apie ištvirkavimą greičiausiai yra glaudžiau susiję su Romos politine, kultūrine ir ekonomine įtaka, nei krikščionims ir judėjams nepriimtiniu seksualiniu elgesiu (Price & Berthelot, 2020, 217).

Anot G. Carey, Babilono, taigi Romos, personifikavimas kaip ištvirkėlės, iššaukia ir patrauklumą, ir pasišlykštėjimą (Carey, 2026, 10). Ant žvėries sėdinti moteris yra graži, pasipuošusi prabangiais audiniais, ir spindinčiais papuošalais. Jos žavesiu susigundo ir valdžios atstovai, ir paprasti žmonės, kuriuos ji girdo savo „ištvirkimo vynu“⁴⁹. Autorius negali paneigti jos galios, ir žavesio. Nepaisant to, jos įtaka yra prilyginama prostitucijai – tai vaizdinys, turintis sukelti auditorijai pasibjaurėjimą, dėl plačiai paplitusio prostitucijos smerkimo. Apreiškime Romos valdžia vaizduojama kaip išpuikusi, šventvagiška, ir groteskiška – nors galinga ir patraukli, Roma yra pasibjaurėtina (Carey, 2026, 8).

Romos nuopuolį visų pirma atneša Dievo teismas. Į katastrofų, atneštų išpildo septinto dubens, vardijimą, kitais aspektais analogišką panašioms sąrašams Apreiškimo knygoje, įterpiama frazė, jog Dievas prisimena Babiloną, ir ketina jai įduoti savo rūstybės vyno taurę (Price & Berthelot, 2020, 212). Vėliau teismas minimas 18 ir 19 Apreiškimo skyriuose. Visi Romos nuopuolio aspektai Jono požiūriu yra Dievo valios išraiška (Price & Berthelot, 2020, 212). Siužeto aprašomos žmonių piktadarybės, bei gamtinės katastrofos taip pat yra Dievo priešiško Romai elementai. Netgi epizode, kai Žvėris ir jam tarnaujantys dešimt karalių sunaikina Paleistuvę, Jonas įterpia pastabą, jog

⁴⁹ τοῦ οἶνου τῆς πορνείας αὐτῆς

tai Dievas palenkė jų širdis savo paties tikslui. Taigi, Dievas dalyvauja kiekviename Apreiškimo įvykyje, ir yra visų sprendimų autorius.

P. Oakes pritaria nuomonei, jog dalies Apreiškimo teksto struktūra primena tradicines teismo pranašystes šventraštyje, nors pabrėžia tam tikrus niuansus (Price & Berthelot, 2020, 213). Apreiškimo 17–19 skyrių tekstas yra pateikiamas vizijos formatu, o tai veikiau primena Danielių nei Izają ar Ezekielį, bei semiasi įkvėpimo iš tokių žanrų, kaip rauda, tačiau šie žanrai nėra visiškai svetimi šventraščio pranašysčių „byloms“. Anot P. Oakes, Apr. 17–19 skyrių kaip bylos aspektai kuria makrostruktūrišką paradigmą, kurioje veikia Jono mikrostruktūriškas pranašysčių naudojimas (Price & Berthelot, 2020, 213). Iš šventraščio tekstų Jonas perima epizodus apie izraelitus, ir pritaiko juos krikščioniams.

Apreiškimo Babiloną kai kurie tyrėjai interpretuoja kaip nuodėmingą pasaulio santvarką, veikiau nei konkrečią tautą (Price & Berthelot, 2020, 214). Ši teorija visgi gali koegzistuoti su aprašomų įvykių kaip Romos griūties interpretacija. Roma buvo imperija, todėl sudaryta iš daugybės tautų, o aprašymo laikotarpiu galėjo atrodyti tarytum apimanti visą pasaulį. Tuo tarpu, net jei Apreiškimo autorius žvelgė plačiau, nei siekė imperija, agresyvi Romos užsienio politika galėjo sudaryti įvaizdį, jog ši tuoju prarais visas likusias tautas. Tai autoriui, neabejotinai, yra nepriimtina. Tuo tarpu kiti tyrėjai, kaip kad D. De Silva, mano Joną ne vaizduojant Dievo rūstybės taikinį už Romos ribų, o suvokiant Romos nuodėmes kaip daugiau, nei vien krikščionių persekiojimą (Price & Berthelot, 2020, 214). Sunku patikėti autorių turint atjautos Kristaus nepripažįstančioms populiacijoms, tačiau jam buvo nepriimtini daugelis Romos gyvenimo aspektų. Miestas, Jono požiūriu, yra puikybės, nedorumo, demoniškos veikmės, materialinių turtų, meilės pinigams, ir smurto židiny (Diehl, 2013, 170).

2.3. Pranašiška Žvaigždė

Sib. Or. III naratyvas yra vaizdingas, ir keliantis skaitytojui įspūdį. Visgi, didžioji siužetų dalis – politiniai, sukonstruoti iš mitologinių ir istorinių provaizdžių. Gamtiniai vaizdiniai daugiausia šmėsteli pasaulį ištinkančių katastrofų aprašymuose. Tekste taip pat įsiterpusios dėmesį traukiančios 334–336 eilutės, išsiskiriančios iš kitų, daug platesnių Sib. Or. III siužetų. Ištraukoje aprašoma žvaigždė:

ἐν δὲ δούσει ἀστὴρ λάμπει, ὃν ἐροῦσι κομήτην,
ρόμφαίης λιμοῦ θανάτοιό τε σῆμα βροτοῖσιν,
ἡγεμόνων τε *φθορὰν* ἀνδρῶν μεγάλων τ' ἐπισήμων.⁵⁰

⁵⁰ „Bet vakaruose žvaigždė nušvis, kurią [žmonės] vadins kometa, // kalavijo, bado ir mirties ženklas mirtingiesiems, // ir valdovų, ir didžių vadų bei žymių vyrų pražūtis“.

Žvaigždės, ar kometos, pasirodymas Vakaruose pranašauja eschatologines nelaimes. Iš vartojamų žodžių galima spręsti šias esant karą, ir infekcines ligas, nusinešančius daugelio žmonių gyvybes. Graikiškai žodis „κομήτης“ reiškia „ilgaplaukis“ – frazė „κομήτης ἀστήρ“ nuo Aristotelio buvo vartojama kometai apibūdinti (Buitenwerf, 2003, 220). Sib. Or. III judėjai astrologijai neteikia didelio dėmesio, o astronomija Sibilės smerkiama. Tačiau, abu šie reiškiniai buvo giliai įsišakniję Antikos kultūroje. Sib. Or. III Antikos kultūra perpinama su judėjų, todėl nenuostabu, kad astrologija ir astronomija taip pat sušmėžuoja naratyve. Romėnų pasaulyje kometos dažnai buvo interpretuojamos kaip pražūtis, artėjančio karo ir bado simbolis (Whitaker, 2011, 212). Žvaigždės apskritai galėjo ženklinti įžymių asmenų pasirodymą ar gimimą (Bartlett, 1985, 41), visgi, jei kometa būtų susijusi su konkrečiu asmeniu, tekste tai greičiausiai būtų paminėta.

Orakulas yra labai trumpas, sudarytas vos iš kelių eilučių. Su kitomis Sib. Or. III vietomis ji sieja žmonijos vargų tematika, tačiau daugeliu aspektų tai yra atskira naratyvo dalis. Žvaigždė ar kometa, ženklinanti karą ir marą, daugiau Sib. Or. III neminima. Tačiau, ši smulki Sib. Or. III detalė galimai įkvėpė ir vėlesnius korpuso autorius, ir apokaliptinės literatūros naratyvus, kuriuose žvaigždės pranašauja ar atnešą nelaimes.

Sib. Or. V 155–163 eilutėse aprašoma žvaigždė, kuri „pati sunaikins visą žemę“. Tekstas pranašauja iš dangaus į vandenyną nukrisiant žvaigždę, kuri sudegins jūros gelmes, drauge su „Babilonu“, ir Italijos žeme. Kaip ir Sib. Or. III, naratyve pasirodo su katastrofomis siejami gamtiniai vaizdiniai, tik šiuo atveju, žvaigždė jau ne tik pranašauja, bet aktyviai sukelia aprašomas tragedijas.

Žinoma, pranašiškus tekstus retai reikia skaityti tiesiogiai. Babilonas, kaip anksčiau aptartoje Apreiškimo Jonui ištraukoje, reiškia Romą. Tuo tarpu pati Italija gali būti prilyginama jūrai – chaoso erdvei (McBay, 2020, 224). Jūros gelmės, kurias sudegina žvaigždė – tai visuomenė, nuodėminga ir už tai sunaikinama. Žvaigždė, sietina su ugnimi, yra apvalanti jėga.

Sib. Or. 5 ištrauka labai panaši į Apreiškime Jonui pasirodantį siužetą. Apreiškimo 8 skyriuje, sutrimitavus trečiajam angelui⁵¹, iš dangaus nukrenta liepsnojanti žvaigždė, vardu Pelynas⁵² (ὁ Ἀπὸ θοός). Trečdalis pasaulio vandenų „pavirsta į pelyną“, ir daugybė žmonių miršta nuo apkartusio vandens.

Ką Jonas turi galvoje aprašydamas Pelyną, klausimas keliamas nuo pat ankstyviausių Apreiškimo interpretacijų. Paprasčiausia interpretacija teigia, jog iš dangaus nukritęs objektas – asteroidas ar kometa – sukelia gamtinę katastrofą – užnuodija vandenį, ir dėl to miršta žmonės. Anot. P. S. Williamson, iš dangaus krentanti žvaigždė, liepsnojanti kaip deglas skamba kaip meteorito aprašymas (Williamson, 2015, 158). Tai greičiausiai nėra žvaigždė moderniu moksliniu supratimu, tačiau senovėje būtų taip suprantama. P. S. Perry iškelia teoriją, jog pelynas Apr. 8:11 yra metafora

⁵¹ Septyni angelai pučia septynis trimitus, ir to pasėkoje pasaulį ištinka negandos.

⁵² Pelyno žolės kvapas stiprus, o skonis kartus.

nuodingų nuotėkių, teršiančių upes dėl miškų naikinimo Apreiškimo parašymo laikotarpiu (Perry, 2019, 320). Anot J. Paulien ir M. I. Berrien Springs, trečiasis trinitas primena Maros epizodą (Išėjimo knyga 15:23), kuriame iš troškulio mirštantys izraelitai Maros oazėje rado kartų vandenį be gyvybės (Paulien & Springs, 1986, 38). Pelyno paveikiami vandenys yra vidaus vandens šaltiniai, nuo kurių yra priklausomos žmonių bendruomenės.

Visgi, kaip ir Sib. Or., Apreiškimas retai kada interpretuotinas tiesiogiai. Vandenys, Biblijoje simbolizuojantys gyvybę, gali reikšti žmonių sielas. Apkartę vandenys – tai žmonių sielos, nusigręžusios nuo Dievo, ir todėl pasmerktos pražūčiai. Anot J. Paulien ir M. I. Berrien Springs, ištraukoje gajus apostazės⁵³ jausmas (Paulien & Springs, 1986, 38). Pozityvūs simboliai, kaip žvaigždės ir upės, apostazės yra paverčiami negatyviais. Žmogui apostazė yra pirmas žingsnis link dvasinės mirties. Ji iškreipia Dievo Žodį – dvasinio gyvybės palaikymo šaltinį – nes iškreiptai matomas šventraštis negali teikti naudos žmonėms.

Pelyno simbolis į Apreiškimą ateina iš Senojo testamento. Biblijoje pelynas simbolizuoja nuodingą kartumą (DeFelice, 2019, 419). Jer. 9:14, Dievas maitina žmones pelynu, ir duoda jiems gerti užnuodytą vandenį, o Jer. 23:15, tai žadama Jeruzalės pranašams, kurie svetimauja ir skleidžia melus. Senajame testamente vandenys yra metafora Dievui kaip gyvybės šaltiniui (Siemieniec, 2024, 106). Jei Dievas „užnuodija vandenį“, jis žmogui nebeteikia gyvybės, ir pasmerkia jį mirčiai dvasine prasme. Pelyno simbolis dažniausiai siejamas su stabmeldystės nuodėme (Siemieniec, 2024, 107) – vanduo užnuodijamas dėl to, jog žmonės vietoje Dievo garbina „stabus“.

Jei Jonas semiasi įkvėpimo iš Jeremijo, jis suteikia grasinimui teismu kosminį užmojį (Collins, 2017). Senojo testamento ištraukos atveju, pelynu užnuodytu vandenimi grasinama konkrečiai tautai, ar visuomenės grupei. Apreiškimo atveju teismas yra universalus, ir pasmerkia trečdalį visos žemės gyventojų.

Žvaigždės judėjų tekstuose dažnai reprezentuoja angelus (McBay, 2020, 224). Žvaigždė, aprašoma Sib. Or. V gali reikšti angelą, atsiųstą vykdyti Dievo teismą – sunaikinti Italiją, ir vandenų simbolizuojamą nedorą visuomenę. Pelynas Apreiškime taip pat galimai yra užkoduotas angelo aprašymas – žvaigždės, vardu Pelynas, visgi nėra žinoma.

Pelynas taip pat gali būti interpretuojamas kaip Dievo teismo vykdytojas – užnuodijęs vandenį, jis atneša pražūtingą gamtinę katastrofą. Visgi, jei vandenys ištraukoje simbolizuoja žmonių sielas, jis „užnuodija“ šias patraukdamas jas nusigręžti nuo Dievo. Tokiu atveju Pelynas yra angelas veikiau ištremtas iš dangaus, ir veikiantis prieš Dievą, nei jo pasiuntinys. Trinitų septynetas atneša įvairias Dievo rūstybės išraiškas, taigi, logiška manyti Pelyną esant vienu Dievo įrankių, tačiau Apreiškime veikia ir Dievui priešiškos jėgos, kurių veiksmų rezultatai laikomi jo teismo dalimi.

⁵³ Religijos išsižadėjimo.

P. J. Leithairt laiko Pelyną (Apr. 8:10–11) vienu iš Slibino (Apr. 12), taigi Šėtono, titulų (Leithart, 2018, 24). Kaip Pelynas, jis užnuodija Dievo vandenį, jog šie taptų mirtini, o ne teikiantys gyvybę. Slibinas Apr. 12 taip pat nukrenta iš Rojaus, ir reprezentuoja blogį (Whitaker, 2011, 214). Pelyno vaizdinys gali priminti Izaijo ištrauką, kurioje rašoma „o kaip tu nupuolei iš Rojaus, o Ryto Žvaigždė, Aušros Sūnau“ – eilutes, kurios daugelio yra interpretuojamos kaip aprašančios Šėtoną. Anot populiarios mitologinės versijos, Šėtonas į savo pusę patraukė trečdalį angelų, kaip Pelynas užnuodija trečdalį vandenų (vėlgį, galimai paskatina trečdalį sielų nusisukti nuo Dievo). J. Paulien ir M. I. Berrien Springs prilygina Pelyną ne tik Iz. 14:12, bet ir Mažojo rago veiksams Dan. 8:10, pabrėždami, kad abiejuose tekstuose figūruoja mėginimas perimti Dievo autoritetą (Paulien & Springs, 1986, 37). Visgi, ar Pelynas siekia perimti Dievo autoritetą? Jei teorija apie „apkartintas“ sielas teisinga, galbūt. Tačiau tai yra tik teorija. C. Lord pabrėžia žvaigždę Iz. 14:12 esant Dievo teismo objektu, o Apr. 8:10 – vykdytoju (Lord, 2021, 82). Nukritimas yra vienintelė sąsaja, siejanti Pelyną su Slibinu, ir su Rytine Žvaigžde.

Tyrėjai nesutaria, ar „didi žvaigždė“ (ὁστὴρ μέγας) Pelynas reprezentuoja angelišką (ar demonišką) figūrą, ar paprasčiausiai gamtinį Dievo teismo įrankį (Lord, 2021, 81). Apreiškimo komentatoriai G. Beale ir D. E. Aune laiko Pelyną blogį atstovaujančiu angelu (Whitaker, 2011, 213). Tuo tarpu C. Lord laikosi nuomonės, kad Pelynas yra gamtinis dievo teismo vykdytojas (Lord, 2021, 83). Trimitai visgi atneša gamtos pasaulio teismą. Sunku pasakyti, kurios stovyklos argumentai svaresni. Pelynas gali reprezentuoti angelą, net jei tai nėra pats Šėtonas. Tačiau Apreiškime priešiškos figūros, kaip kad Slibinas ar Žvėrys, paprastai pasirodo pačios, arba yra iššaukiamos vienos kitų. Pelynas nukrenta nuskambėjus angelo trimitui, taigi labiau tikėtina jį esant Dievo teismo vykdytoją – vieną iš ekologinių katastrofų, aprašomų Apreiškimo knygoje.

Apie pačią kometą Sib. Or. III sunku ką nors pasakyti. Ji apibūdinama kaip įsižiebianči danguje – nėra rašoma, kad ji nukristų. Taip pat nėra užsimenama, ar pati žvaigždė daro kokią nors žalą, ar tik pranašauja ateisiančias negandas. Dėl šios priežasties sudėtinga nuspėti, ar ištraukoje kalbama apie ką nors antgamtiško, pavyzdžiui angelą, ar apie daugeliu aspektu įprastą kosminį reiškinių. Labiau tikėtina, kad šiuo atveju kalbama apie kometą kaip apie gamtinį reiškinių. Ar ištrauka Sib. Or. V galėjo būti paveikta Sib. Or. III? Tokia galimybė egzistuoja. Visgi, siužetai yra pernelyg skirtingi, jog šiuos būtų galima laikyti susijusiais. Tą patį galima pasakyti apie Sib. Or. III ištrauką, ir Apreiškimo epizodą, tačiau Sib. Or. V ištrauka ir Apreiškimo epizodas, tikėtina, yra susiję.

Išvados

Sib. Or. III nėra laikytinas apokaliptinės literatūros tekstu, tačiau jame atsiskleidžia apokaliptinės literatūros provaizdžiai.

Beliaro figūra yra Antikristo – krikščioniškos eschatologinio priešo versijos – figūros provaizdis. Beliaras rodo stebuklus ir taip patraukia daugybę žmonių į savo pusę. Antikristas veikia labai panašiai. Visgi eschatologinis priešas persekioja teisinguosius, o Beliaro aprašyme apie žiaurumą neužsimenama. Be to, jis nesielgia kaip mesijas ir nevykdo užkariavimų. Todėl Beliaro dar negalima laikyti susiformavusios eschatologinio priešo versijos pavyzdžiu.

Beliaro figūra kyla iš judėjiškos eschatologinio priešo koncepcijos. Beliarą galima palyginti su Antiochu IV Epifanu – mitologizuota istorine figūra, atliekančia eschatologinio priešo vaidmenį Danieliaus knygoje. Egzistuoja teorija patį Beliarą esant istorine asmenybe – Romos imperatoriumi Neronu. Tokiu atveju, Beliaro epizodas laikytinas Nero Redivivus legendos – Romoje egzistavusios konspiracijos teorijos apie imperatoriaus sugrįžimą pavyzdžiu. Visgi tyrimo eigoje prieita prie išvados, kad Beliaras greičiausiai nėra Nero Redivivus, o už legendą senesnis tekstas. Taigi, Beliaro epizodas veikiau darė įtaką Nero Redivivus vaizdiniui, nei atvirkščiai.

Romos sunaikinimas, apibūdinamas Sib. Or. III, yra dažnas scenarijus apokaliptinėje literatūroje. Apreiškime Romos sunaikinimas figūruoja 17 – 18 skyriuose, tik Romos vardas nei karto neminimas. Roma yra įvardijama kaip Babilonas – priešas miesto pavidalu judėjų kultūroje. Babilonas vaizduojamas kaip prabangiai pasipuošusi ištvirtė, jojanti ant skaisčiai raudono žvėries.

Trečiajame darbo skyriuje tirta, ar kometos aprašymas Sib. Or. III galėjo būti Pelyno Apreiškimo Jonui knygoje provaizdis. Nuodugniai išnagrinėjus abu tekstus prieita prie išvados, jog ištraukos pernelyg skirtingos, kad jas būtų galima laikyti susijusiomis.

Sib. Or. III aprašant pranašiską kometa, pasitelkiamas gyvavęs tikėjimas, jog kometos reiškia artėjančius tragiškus įvykius.

Apokaliptiniai tekstai iš prigimties yra politiniai. Tą patį galima pasakyti apie Sib. Or. III. Tekste išreiškiama neapykanta Romai ir *ex eventu* pranašystėmis numatomas jos žlugimas: Romai grasinama ugnimi iš dangaus. Visgi politinė rezistencija nėra pagrindinis Sib. Or. III autoriaus tikslas. Sib. Or. III veikiau yra tylios kultūrinės rezistencijos pavyzdys.

Literatūros sąrašas

Literatūra

1. Almond, Philip C. 2020. *The Antichrist: A New Biography*. Cambridge University Press.
2. Bartlett, John Raymond. 1985. *Jews in the Hellenistic World: Josephus, Aristeas, the Sibylline Oracles, Eupolemus*. Vol. 1. CUP Archive.
3. Bergel, Lukasz. 2019. "God's Victory and Salvation. A Soteriological Approach to the Subject in Apocalyptic Literature." *Hervormde Teologiese Studies* (Pretoria) 75 (3): 1–6. <https://doi.org/10.4102/hts.v75i3.5443>.
4. Buitenwerf, Rieuwerd. 2003. *Book Three of the Sibylline Oracles and Its Social Setting*. Vol. 17. Brill.
5. Carey, Greg. 2026. "'Arrogant and Blasphemous Words'? Reading Revelation against and within Authoritarian Rhetoric." *Interpretation (Richmond)* (London, England) 80 (1): 6–20. <https://doi.org/10.1177/00209643251379040>.
6. Collins, Adela Yarbro. 2017. "41 Jeremiah in the Book of Revelation. A Response to Jörg Frey." In *Jeremiah's Scriptures*, vol. 173. https://doi.org/10.1163/9789004320253_042.
7. Collins, John J. 1983. "Sibylline Oracles." In *The Old Testament Pseudepigrapha* 1: 317–472. https://doi.org/10.1163/9789004275119_010
8. Collins, John J. 2005. "Chapter Five. The Third Sibyl Revisited." In *Jewish Cult and Hellenistic Culture*, vol. 100. BRILL. https://doi.org/10.1163/9789047405467_006.
9. Collins, John J. 2012. "The Sibyl and the Apocalypses: Generic Relationships in Hellenistic Judaism and Early Christianity." In *Greco-Roman Culture and the New Testament*, edited by Frederick Brenk and David Edward Aune, vol. 143. BRILL. https://doi.org/10.1163/9789004226548_011.
10. Collins, John J. 2016. *The Apocalyptic Imagination : An Introduction to Jewish Apocalyptic Literature*. Third edition. William B. Eerdmans Publishing Company.
11. DeFelice, John F. 2019. "Rhetoric, Demons, and the Poisoner's Tongue in Judaism and Early Christianity." In *History of Toxicology and Environmental Health, Toxicology in Antiquity (Second Edition)*. Academic Press, 411–429. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-815339-0.00029-9>.
12. Diehl, Judy. 2013. "'Babylon': Then, Now and 'Not Yet': Anti-Roman Rhetoric in the Book of Revelation." *Currents in Biblical Research* (London, England) 11 (2): 168–95. <https://doi.org/10.1177/1476993X11420783>.

13. Dimant, Devorah. 2011. "Between Qumran Sectarian And Non-Sectarian Texts: The Case Of Belial And Mastema." In *The Dead Sea Scrolls and Contemporary Culture*, vol. 93. <https://doi.org/10.1163/ej.9789004185937.i-770.73>.
14. Jenks, Gregory C. 2011. *The origins and early development of the Antichrist myth*. Vol. 59. Walter de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110869545>.
15. Finlayson, Cynthia. 2019. "The Sibylline Oracles and Queen Zenobia of Palmyra: A Case Study for Apocalypse as a Venue for Political Power and Resistance in the Late Roman Empire." In *Apocalypse: Imagining the End*: 115. <https://doi.org/10.1163/9781848882782>
16. Gabrielson, Timothy A. 2015. "A Pagan Prophetess of the Jewish God: Religious Identity and Hellenization in the Third Sibyl." *Journal for the Study of the Pseudepigrapha* (London, England) 24 (3): 213–33. <https://doi.org/10.1177/0951820715578382>.
17. Greensmith, Emma. 2022. "The Wrath of the Sibyl: Homeric Reception and Contested Identities in the Sibylline Oracles 3." Chapter. In *Late Hellenistic Greek Literature in Dialogue*, edited by Jason König and Nicolas Wiaters, 178–210. Greek Culture in the Roman World. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781009030878.008>.
18. Gruen, Erich S. 2014. "Nero in the Sibylline Oracles." In *Scripta Classica Israelica* 33: 87–98. <https://doi.org/10.71043/sci.v33i.2437>
19. van Henten, Jan Willem. 2000. "Nero Redivivus Demolished: The Coherence of the Nero Traditions in the Sibylline Oracles." *Journal for the Study of the Pseudepigrapha* (Thousand Oaks, CA) 11 (21): 3–17. <https://doi.org/10.1177/095182070000002101>.
20. Hidalgo, Jacqueline M. 2023. "The Roman Empire in the Book of Revelation." In *The Oxford Handbook of Postcolonial Biblical Criticism*, edited by R. S Sugirtharajah. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190888459.013.33>.
21. Hogeterp, Albert, and Hogeterp. 2009. *Expectations of the End: A Comparative Tradition-Historical Study of Eschatological, Apocalyptic and Messianic Ideas in the Dead Sea Scrolls and the New Testament*. Brill Academic Publishers.
22. Klauck, Hans-Josef. 2001. "Do They Never Come Back? 'Nero Redivivus' and the Apocalypse of John." *The Catholic Biblical Quarterly* (Washington, DC) 63 (4): 683–98. <https://www.jstor.org/stable/43727253>.
23. van Kooten, George H. 2005. "'Wrath Will Drip in the Plains of Macedonia': Expectations of Nero's Return in the Egyptian Sibylline Oracles (Book 5), 2 Thessalonians, and Ancient Historical Writings." In *The Wisdom of Egypt: Jewish, Early Christian, and Gnostic Essays in Honour of Gerard P. Luttikhuisen* : 177–215. 1st ed. Brill. https://doi.org/10.1163/9789047407676_012

24. Kraus, Thomas J. 2010. "... Who Created Everything by a Word!" Creation and Creator in the Oracula Sibyllina" In *Theologies of Creation in Early Judaism and Ancient Christianity* edited by Tobias Nicklas and Korinna Zamfir, 179-200. Berlin, New York: De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110246315.179>.
25. Kusio, Mateusz. 2020^a. "The Origin of Beliar in Sibylline Oracle 3.63: A New Proposal." *Journal for the Study of the Pseudepigrapha* (London, England) 29 (3): 168–83. <https://doi.org/10.1177/0951820720902124>.
26. Kusio, Mateusz. 2020^b. *The Antichrist tradition in antiquity: antimessianism in Second Temple and early Christian literature*. Vol. 532. Mohr Siebeck, 2020
27. Lanchester, Henry CO. 1913. "The Sibylline Oracles" In *The Apocrypha and Pseudepigrapha of the Old Testament* 2: 368-406.
28. Leithart, Peter J. 2018. *Revelation 12-22 (ITC)*. Bloomsbury Publishing.
29. Lord, Connor. 2021. *An investigation into the use of 'star' language in the Book of Revelation*. Diss. University of Glasgow in partnership with Edinburgh Theological Seminary. <https://theses.gla.ac.uk/82607/2/2021LordMThR.pdf>
30. McBay, Susannah. 2020. "From Kings to Monsters: Jewish Perspectives on the Hellenistic and Roman Empires in Sibylline Oracles 3 and 5." *Journal for the Study of Judaism in the Persian, Hellenistic, and Roman Period* (Leiden | Boston) 51 (2): 208–30. <https://doi.org/10.1163/15700631-BJA10001>.
31. Piotrkowski, Meron-Martin. 2019. "Chapter 8: The Third Book of the Sibylline Oracles – An Oniad Book of Prophecy?" In *Priests in Exile: The History of the Temple of Onias and Its Community in the Hellenistic Period*, 215-235. Berlin, Boston: De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110593358-014>
32. Price, Jonathan J., and Katell Berthelot, eds. 2020 *The Future of Rome: Roman, Greek, Jewish and Christian Visions*. Cambridge University Press.
33. Reed, Annette Yoshiko. 2018. "Gendering Revealed Knowledge? Prophecy, Positionality, and Perspective in Ancient Jewish Apocalyptic and Related Literatures." *10th Nangeroni Meeting, Rome*
34. Schürer, Emil. 1986. *The History of the Jewish People in the Age of Jesus Christ (175 B.C.-A.D. 135). Volume III.1*. Edited by Geza Vermes, Fergus Millar, Martin Goodman. Edinburgh T&T Clark.
35. Shum, Shiu-Lun. 1999. *The use of Isaiah in the Sibylline Oracles, Qumran literature and Romans (a source-influence study)*. Diss. University of Glasgow. <https://theses.gla.ac.uk/1063/>

36. Siemieniec, Tomasz. 2024. "Numbers 5: 11–31 as the Old Testament Background for Revelation 8: 11." *The Biblical Annals* 14.71/1: 93-113.
37. Stewart Lester, Olivia. 2020. "Sibylline Oracles." e-Clavis: Christian Apocrypha. Žiūrēta 2026 02 25. <https://www.nasscal.com/e-clavis-christian-apocrypha/sibylline-oracles/>
38. Stoneman, Richard. 2012. *The Ancient Oracles : Making the Gods Speak*. 1st ed. Yale University Press. <https://doi.org/10.12987/9780300172133>.
39. van Noorden, Helen. 2017. "Philosophical Traces in the Sibylline Oracles." In *Religio-Philosophical Discourses in the Mediterranean World*, edited by George H van Kooten and Anders Klostergaard Petersen, vol. 1. BRILL. https://doi.org/10.1163/9789004323131_007.
40. van Noorden, Helen. 2022. "'Vergil and Homer Opened My Books:' The Sibylline Oracles and the Non-Jewish Canon." *Journal for the Study of the Pseudepigrapha* (London, England) 32 (2): 167–86. <https://doi.org/10.1177/09518207221115928>.
41. van Noorden, Helen. 2023. "Anti-Roman Sibyl (s)". In *Articulating Resistance under the Roman Empire*, edited by Daniel Jolowicz and Jaś Elsner, 185-203. Cambridge University Press
42. Paulien, Jon, and M. I. Berrien Springs. 1986. „Interpreting the Seven Trumpets." *Berien Springs: A Paper Prepared for the Daniel and Revelation Comittee of the General Conference of SDAs*.
43. Perry, Peter S. 2019. "'Do Not Harm the Trees!' Ecology, Empire, and Translation in the Book of Revelation." *The Bible Translator* (London, England) 70 (3): 306–25. <https://doi.org/10.1177/2051677019875207>.
44. Usher, M. D. 2013. "Teste Galba Cum Sibylla: Oracles, Octavia, and the East." *Classical Philology* (Chicago) 108 (1): 21–40. <https://doi.org/10.1086/669788>.
45. de Villiers, Pieter. 1997. "Oracles and Prophecies in the Graeco-Roman World and the Book of Revelation in the New Testament." *Acta Patristica et Byzantina* 8 (1): 79–96. <https://doi.org/10.1080/10226486.1997.11745883>.
46. Whitaker, R. J. 2011 Falling stars and rising smoke: Imperial apotheosis and idolatry in Revelation. In *Imagery in the Book of Revelation*, edited by Michael Labahn and Outi Lehtipuu, 199-218. Peeters
47. Williamson, Peter S. 2015. *Revelation (Catholic Commentary on Sacred Scripture)*. Baker Academic.

Šaltiniai

1. *Die Oracula Sibyllina*. 1902. Ed. Geffcken, J. Leipzig: Hinrichs. *Die griechischen christlichen Schriftsteller*.
2. *The Sibylline Oracles, books III–V*. 1918. By the Rev. Bate, H. N. London: Society for promoting Christian knowledge.
3. Herakleitas. 1995. *Fragmentai*. Graikišką tekstą parengė, vertė, įvadą ir komentarus parašė Mantas Adomėnas. Vilnius: Aidai.
4. Lactantius. 1984. *De Mortibus Persecutorum*. J. L. Creed (transl.). Oxford: Clarendon Press.
5. *Naujasis Testamentas*. 2006. Komentarai ir įvadai Antano Rubšio; Lietuvos vyskupų konferencija; [iš graikų kalbos vertė Česlovas Kavaliauskas]. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
6. *Novum Testamentum Graece*. 2016. Based on the work of Eberhard and Erwin Nestle. Edited by Barbara and Kurt Aland, Johannes Karavidopoulos, Carlo M. Martini, Bruce M. Metzger. 28th Revised edition. Deutsche Bibelgesellschaft.
7. Platonas. *Faidras*. 1996. Iš graikų kalbos vertė ir paaishkinimus parašė Naglis Kardelis. Vilnius: Aidai.
8. Tacitas, Publijus Kornelijus. 2005. *Analai*: (Nuo Dieviškojo Augusto mirties). Iš lotynų kalbos vertė Dalia Dilytė, Vilnius: Margi raštai.
9. Victorinus Petavionensis. 1844. *Scholia in Apocalypsin Beati Ioannis*. Saeculo IV. Migne Patrologia Latina. Tomus 5. https://la.wikisource.org/wiki/Scholia_in_Apocalypsin_Ioannis

Santrauka

Kotryna Stankevičiūtė

Apokaliptinės literatūros provaizdžiai Sibilių Orakulų III knygoje

Šiame magistro darbe nagrinėjami Sibilių Orakulų III knygoje pasirodantys apokaliptinės literatūros provaizdžiai.

Sib. Or. darė įtaką apokaliptinio žanro autoriams, ir dėl to nepelnytai lieka tyrimų paribiuose. Sib. Or. III yra seniausia Sibilių korpuso knyga, todėl joje randamos giliausios apokaliptinės literatūros vaizdinių šaknys. Sib. Or. III vaizdiniai yra nuodugniai lyginami su apokaliptinės literatūros, daugiausia Apreiškimo Jonui knygos, ištraukomis, atkreipiant dėmesį į jų panašumus ir skirtumus. Sib. Or. III persipina helenizuotų judėjų ir graikų – romėnų kultūros, todėl tekstas yra turtingas mitinių ir politinių naratyvų atžvilgiu. Pirmame skyriuje atsiskleidžia judėjiško eschatologinio priešo mito užuomazgos, prisidėjusios prie krikščioniško Antikristo mito formavimosi. Sib. Or. III taip pat yra politinis tekstas, *ex eventu* pranašysčių pagalba grasinantis Romai pražūtimi – tai nagrinėjama antrame darbo skyriuje. Kometos vaizdavimas Sib. Or. III visgi pernelyg skiriasi nuo žvaigždžių aprašymų vėlesniuose tekstuose, kad juos būtų galima laikyti susijusiais; tam pagrįsti trūksta ir įtikinamų argumentų mokslinėje literatūroje. Sib. Or. III yra tylios kultūrinės rezistencijos tekstas, įkūnijantis judėjų bendruomenės nepasitenkinimą svetimtaučių priespauda.

Darbas gali būti naudingas tyrinėjantiems Sib. Or. III, ir apokaliptinę literatūrą bei jos raidą. Tyrimus būtų galima tęsti ieškant apokaliptinės literatūros provaizdžių kitose Sib. Or. knygose.

Summary

Kotryna Stankevičiūtė

Proto-Images of Apocalyptic Literature in Book III of the Sibylline Oracles

This master's thesis examines proto-images of apocalyptic literature, which appear in book III of the Sibylline Oracles.

Sib. Or. influenced authors of the apocalyptic genre, therefore is undeservingly left at the margins of research. Sib. Or. III is the oldest book in the Sibylline Corpus, therefore it provides the deepest roots for apocalyptic images. The images of Sib. Or. III are extensively compared to their apocalyptic counterparts, most frequently in the Book of Revelation, with attention paid to their similarities and differences. Sib. Or. III intertwines Greco-Roman culture with the culture of hellenized Jews, and the text is rich in mythical and political narrative. The text contains a prototype of the Jewish Eschatological Tyrant myth, which aided the formation of the Christian Antichrist myth, which is examined in the first chapter. Sib. Or. III also is a politically charged text, foretelling the fall of Rome using *ex eventu* prophecies – it is studied in the second chapter. The description of the comet in Sib. Or. III differs too much from the portrayals of stars in later texts, for them to be considered related; there is also a lack of convincing arguments in scientific literature. Sib. Or. III is a text of passive cultural resistance, embodying the Jewish dissatisfaction with foreign oppression.

The work can be useful to those researching Sib. Or. III, or apocalyptic literature, and its development. The research can be continued by looking into apocalyptic proto-images in other books of the Sibylline Corpus.